

Building a Europe
for and with children
Construire une Europe
pour et avec les enfants

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

**ПРОЄКТ РАДИ ЄВРОПИ
«ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ І В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД В
УКРАЇНІ»**

**КОМПЛЕКСНИЙ ОГЛЯД ТА АНАЛІЗ ПРОЄКТІВ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ЩОДО
ЮСТИЦІЇ, ДРУЖНЬОЇ ДО ДИТИНИ, В УКРАЇНІ**

(ПОС. № 5617, ПОС. № 5618)

Автори:

**Інес Церович (Ines Cerovic), Тамара Бугаєць (Tamara Buhaiets), Георгій Попов
(Georgii Popov)**

Від імені Відділу прав дитини Ради Європи

Зміст цього звіту є виключною відповідальністю авторів і не обов'язково
відображає позицію Ради Європи.

ЛИПЕНЬ 2023

Комплексний огляд та аналіз існуючих проєктів нормативно-правових актів щодо юстиції, дружньої до дитини, (пос. № 5617, пос. № 5618) був підготовлений у рамках проєкту Ради Європи «Захист прав дітей під час війни і в післявоєнний період в Україні», який є частиною Плану дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та реконструкція» на період 2023-2026 років.

Зміст

СКОРОЧЕННЯ	4
1. ВСТУП	5
1.1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ	5
1.2. ОСНОВНІ ДОВІДКОВІ ДОКУМЕНТИ	6
1.3. МЕТОДОЛОГІЯ	7
2. ЮСТИЦІЯ, ДРУЖНЯ ДО ДИТИНИ. КОНЦЕПЦІЯ	8
2.1. ДРУЖНЯ ДО ДИТИНИ ЮСТИЦІЯ У МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТАХ	8
2.2. ДРУЖНЯ ДО ДИТИНИ ЮСТИЦІЯ У РЕГІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ	8
2.3. КЕРУВАННЯ ПРИНЦИПАМИ ДРУЖНЬОЇ ДО ДИТИНИ ЮСТИЦІЇ	10
3. ДРУЖНЯ ДО ДИТИНИ ЮСТИЦІЯ В УКРАЇНІ	12
3.1. НАЦІОНАЛЬНА ЗАКОНОДАВЧА БАЗА	12
3.2. ЗАКЛЮЧНІ ЗАУВАЖЕННЯ КОМІТЕТУ З ПРАВ ДИТИНИ	12
4. ОГЛЯД ТА АНАЛІЗ ЗАКОНОПРОЄКТІВ	14
4.1. ЗАКОНОПРОЄКТ ПРО ЮСТИЦІЮ, ДРУЖНЮ ДО ДИТИНИ	15
РОЗДІЛ I — ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	15
РОЗДІЛ II — ЗАПОБІГАННЯ ПЕРЕБУВАННЮ ДИТИНИ У ГРУПІ РИЗИКУ ТА ВЧИНЕННЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ	24
РОЗДІЛ III — СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДИТИНИ У КОНФЛІКТІ ІЗ ЗАКОНОМ І ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ, ЯКА Є ПОТЕРПІЛОЮ АБО СВІДКОМ	40
РОЗДІЛ IV — ВИВЕДЕННЯ ДИТИНИ З КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	58
РОЗДІЛ V — ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ	67
4.2. ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО ЮСТИЦІЇ, ДРУЖНЬОЇ ДО ДИТИНИ	84
5. ВИСНОВКИ	119

СКОРОЧЕННЯ

- **ЄС** — Європейський Союз
- **Загальний коментар** — Загальний коментар Комітету з прав дитини
- **Керівні принципи РЄ** — Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи стосовно юстиції, дружньої до дитини
- **КзПД** — Комітет з прав дитини
- **КПК України** — Кримінальний процесуальний кодекс України
- **КпПД** — Конвенція про права дитини
- **МЮ** — Міністерство юстиції
- **ОГС / ГО** — організація громадянського суспільства / громадська організація
- **ООН** — Організація Об'єднаних Націй
- **РЄ** — Рада Європи
- **УВКПЛ** — Управління Верховного комісара ООН з прав людини
- **УНЗ ООН** — Управління Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності

1. ВСТУП

1.1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ

Комплексний огляд та аналіз стосуються проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо юстиції, дружньої до дитини» та проекту Закону України «Про юстицію, дружню до дитини». Процес було ініційовано Міністерством юстиції (МЮ) України, яке зараз перебуває в процесі загальної реформи своєї законодавчої бази та її гармонізації з відповідними міжнародними й регіональними стандартами юстиції, дружньої до дитини, що спрямована на дітей, які перебувають у контакті з законом у ролі правопорушників і потерпілих та/або свідків злочинів. Рада Європи (РЕ) підтримує МЮ у цих зусиллях шляхом проведення всебічного огляду й аналізу запропонованого законодавства та інших заходів, які здійснюються під егідою проекту РЕ «Захист прав дітей під час війни і в післявоєнний період в Україні».

Коментарі експертів розроблені групою міжнародних і національних експертів. Вони ґрунтуються на англійських перекладах законопроектів, а також на оригіналах українською мовою. Законопроекти підготувало МЮ. Процес реформування української юстиції у справах дітей розпочався більше ніж десять років тому. У 2011 році прийнято «Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні» та План заходів щодо її реалізації. У 2017 році створено Міжвідомчу координаційну раду з питань правосуддя щодо неповнолітніх. Ця рада розробила проект Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2022 року.¹

Систему юстиції щодо дітей в Україні регулює низка законів. Зокрема: Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон України «Про охорону дитинства», Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», Кримінально-виконавчий кодекс України, Закон України «Про пробацію», Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Закон України «Про безоплатну правову допомогу», Закон України «Про соціальну роботу із сім'ями, дітьми та молоддю» тощо.

Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо юстиції, дружньої до дітей, має на меті вдосконалити загальну кримінально-правову базу України та привести її у відповідність з міжнародними стандартами та стандартами Ради Європи щодо юстиції, дружньої до дітей. Проект Закону України «Про юстицію, дружню до дитини» — це абсолютно новий закон. Як зазначено у його преамбулі, він ставить за мету створити умови для організації та ефективного функціонування дружньої до дитини юстиції, яка відповідає Конвенції про права дитини (КпПД), іншим міжнародним стандартам захисту прав дитини та становить основу для запобігання правопорушенням у середовищі дітей, для належного ставлення до дітей, які контактують із законом, їхньої соціальної реабілітації та попередження вторинної віктимізації дітей як потерпілих та/або свідків злочинів.

---

¹ Об'єднані п'ята й шоста доповіді, подані Україною відповідно до статті 44 Конвенції, термін подання у 2018 році, CRC/C/UKR/5-6, 2021.

1.2. ОСНОВНІ ДОВІДКОВІ ДОКУМЕНТИ

Зазначені нижче міжнародні та регіональні документи забезпечили комплексну структуру, яка знайшла відображення в аналізі правових реформ, однак ключову увагу було приділено найповнішому документу, який з'явився в контексті РЄ, — Керівні принципи Комітету міністрів РЄ щодо правосуддя, дружнього до дітей, які були прийняті Комітетом міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 року.

➤ Документи ООН:

- Конвенція про права дитини (1989 р.)
- Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000 р.)
- Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії (2000 р.)
- Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо процедури повідомлень (2011 р.)
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.)
- Протокол щодо запобігання, припинення та покарання за торгівлю людьми, особливо жінками та дітьми, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності — Палермський протокол (2000 р.)
- Керівні принципи щодо дій щодо дітей у системі кримінального правосуддя — Віденські керівні принципи (1997 р.)
- Мінімальні стандартні правила ООН щодо відправлення правосуддя щодо неповнолітніх — Пекінські правила (1985 р.)
- Керівні принципи ООН щодо запобігання злочинності серед неповнолітніх — Керівні принципи Ер-Ріяда (1990 р.)
- Правила ООН щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі — Гаванські правила (1990 р.)
- Принципи та керівні принципи ООН щодо доступу до правової допомоги в системах кримінального правосуддя (2012 р.)
- Керівні принципи ЕКОСОП (Економічної і соціальної ради ООН) у справах, що стосуються дітей-жертв і свідків злочинів (2005 р.)
- Принципи та настанови щодо доступу до правової допомоги в системах кримінального правосуддя (2012 р.)
- Загальний коментар № 24 про права дитини в системі дитячого правосуддя (2019 р.)
- Загальний коментар № 12 про право дитини бути почутою (2009 р.)
- Загальний коментар № 13 про право дитини на свободу від усіх форм насильства (2011 р.)
- Загальний коментар № 14 про право дитини на першочергове врахування її інтересів (2013 р.)
- Загальний коментар № 21 про права дітей, які не мають дому (2017 р.)
- Загальний коментар № 25 про права дитини у зв'язку з цифровим середовищем (2021 р.)
- Стандартні мінімальні правила поведінки з ув'язненими (2015 р.)

➤ Документи РЄ:

- Європейська конвенція про захист основних прав і свобод людини (1950 р.)
- Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства — Лансаротська конвенція (2007 р.)

- Конвенція РЄ про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами — Стамбульська конвенція (2011 р.)
- Конвенція Ради Європи щодо протидії торгівлі людьми (2005 р.)
- Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи стосовно юстиції, дружньої до дитини (2010 р.)
- Стратегія Ради Європи з прав дитини (на 2022-2027 рр.)
- Рекомендація Комітету міністрів державам-членам щодо нових способів боротьби зі злочинністю неповнолітніх і ролі юстиції для дітей (2003 р.)
- Рекомендація Комітету міністрів державам-членам щодо Європейських правил для неповнолітніх правопорушників, які підлягають санкціям або заходам (2008 р.)
- Рекомендація Комітету міністрів державам-членам щодо відновного правосуддя у кримінальних справах (2018 р.)
- Рекомендація Комітету міністрів державам-членам щодо дітей, батьки яких перебувають у в'язниці (2018 р.)

➤ **Документи ЄС:**

- Директива про процесуальні гарантії для дітей, яких підозрюють або обвинувачують у кримінальному провадженні (2016/800/EU)
- Директива про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів (2012/29/EU)

1.3. МЕТОДОЛОГІЯ

Експерти перевірили та проаналізували відповідність законопроектів належним міжнародним і регіональним стандартам юстиції, дружньої до дитини, приділивши особливу увагу Керівним принципам Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей (Керівні принципи РЄ). Експерти спочатку переглянули вимоги, розроблені в межах Керівних принципів РЄ, маючи на увазі ширший контекст усіх інших відповідних міжнародних і регіональних стандартів щодо дружньої до дитини юстиції. Потім вони розглянули окремі положення обох законопроектів, перш ніж зробити загальний висновок щодо їхньої сумісності з Керівними принципами РЄ та, за відсутності чітких положень у Керівних принципах РЄ, іншими відповідними міжнародними та регіональними стандартами. Нарешті вони запропонували певні зміни в обох законопроектах у частині внесення змін, перегляду чи виключення окремих положень, а також виконання інших дій, які мають бути здійснені з метою забезпечення вдосконалення комплексної законодавчої бази, що стосується дітей, які контактують із законом в Україні, та їхньої відповідності належним стандартам.

Комплексний огляд та аналіз проводилися з використанням якісної методології, що передусім включає кабінетний аналіз документації. Він складався з перегляду великої кількості академічної літератури про те, як відповідні міжнародні та регіональні стандарти у сфері прав дитини та юстиції, дружньої до дитини, повинні бути реалізовані та впроваджені в національному контексті, беручи до уваги відповідні дослідження і звіти, проведені Радою Європи, ЄС та ООН, а також іншими міжнародними й національними громадськими організаціями (ГО).

2. ЮСТИЦІЯ, ДРУЖНЯ ДО ДИТИНИ. КОНЦЕПЦІЯ

2.1. ДРУЖНЯ ДО ДИТИНИ ЮСТИЦІЯ У МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТАХ

З прийняттям **«Конвенції про права дитини»**² в 1989 році дитина була чітко визнана носієм прав людини, суб'єктом права, який має право на всі права людини та основні свободи, які стосуються дітей, викладені в КпПД та інших міжнародних документах у сфері прав людини. Підхід, що ґрунтується на правах дітей, закладає основу для розширення можливостей дітей для сприяння реалізації ними їхніх прав. Конвенція про права дитини залишається ключовим документом, на який здійснюється посилання, при захисті прав дітей, а також — джерелом натхнення для консолідації міжнародних і регіональних стандартів і механізмів правосуддя.

Конвенцію про права дитини також було додатково витлумачено та підтримано шляхом ухвалення Комітетом з прав дитини (КзПД) ряду загальних коментарів щодо різних питань³, які виникли в практичній роботі КзПД. Ці документи надають державам-учасницям докладні вказівки та цінні рекомендації щодо запровадження і внесення змін до законодавчих, інституційних та інших заходів з метою їх приведення у повну відповідність міжнародним стандартам. Найбільш актуальним та інноваційним є Загальний коментар № 24 про права дитини в системі дитячого правосуддя.

2.2. ДРУЖНЯ ДО ДИТИНИ ЮСТИЦІЯ У РЕГІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ

Концепція дружньої до дитини юстиції набула значного значення на регіональному рівні, зокрема під егідою Ради Європи. **«Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод»** (ЄКПЛ) гарантує право на справедливий судовий розгляд як у кримінальних, так і в цивільних справах незалежним і неупередженим судом і передбачає набір відповідних прав на справедливий судовий розгляд, які однаково застосовуються і до дорослих, і до дітей. Попри те, що ЄКПЛ містить лише два прямі посилання на дітей, які перебувають у конфлікті із законом («неповнолітніх», як зазначено в ЄСПЛ),⁴ таке невелике посилання на дітей автоматично не зменшує значущості документа для захисту прав дитини у системі дитячого правосуддя. Навпаки у своїй судовій практиці⁵ Європейський суд

---

² Документ ООН A/Res/44/25 «Конвенція про права дитини» (КпПД), прийнята 20 листопада 1989 року, набула чинності 2 вересня 1990 р.

³ Комітет з прав дитини, Загальний коментар № 24 про права дитини в системі дитячого правосуддя, CRC/C/GC/24, 18 вересня 2019 р., Комітет з прав дитини, Загальний коментар № 12 про право дитини бути почутою, CRC/C/GC/12, 1 липня 2009 р., Комітет з прав дитини, Загальний коментар № 14 про право дитини на першочергове врахування її інтересів (ст. 3, п. 1), CRC/C/GC/14, 29 травня 2013 р., Комітет з прав дитини, Загальний коментар № 13 про право дитини на свободу від усіх форм насильства, CRC/C/GC/13, 18 квітня 2011 р.

⁴ Одне посилання пов'язане з правом на свободу та недоторканністю і передбачає затримання неповнолітнього «з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або для допровадження його до компетентного органу» у ст. 5(1)(d), друге посилання міститься у ст. 6(1) ЄКПЛ, у якій йдеться про право на справедливий суд. Там чітко зазначено, що пресі та громадськості може бути заборонено відвідувати будь-яку частину судового процесу в інтересах неповнолітніх.

⁵ Мінімальні стандартні правила ООН для здійснення правосуддя щодо неповнолітніх — Пекінські правила, 1985 р., Керівні принципи ООН щодо запобігання злочинності серед неповнолітніх — Керівні принципи Ер-Ріада, 1990 р., Правила ООН щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі — Гаванські правила, 1990 р., Керівні принципи щодо дітей у системі кримінального правосуддя — Віденські керівні принципи, 1997 р.,

з прав людини (Європейський суд) постійно посилається на документи, що стосуються дітей, зокрема, на Конвенцію про права дитини та необов'язкові стандарти ООН щодо залучення дитини до процесу кримінального правосуддя,⁶ використовуючи їх для тлумачення ЄКПЛ при вирішенні питань, пов'язаних із порушенням прав дитини.

Рада Європи прийняла низку рекомендацій, що стосуються дітей у системі дитячого правосуддя, як-от «**Рекомендації щодо нових способів боротьби зі злочинністю неповнолітніх і ролі юстиції для дітей**» у 2003 р.⁷ та «**Європейські правила для неповнолітніх правопорушників, які підлягають санкціям і заходам**» у 2008 р.⁸ Перший документ закликає застосовувати навчання замість покарання, до запобігання та реінтеграції, мінімального втручання, використання заходів заміни покарання та надання пріоритету альтернативам ув'язненню неповнолітніх, тоді як другий документ надає державам-членам детальні вказівки щодо того, як застосовувати санкції і заходи проти дітей, які перебувають у конфлікті з законом.

Найактуальнішим документом, який конкретно стосується дітей у системі правосуддя, є **Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей**, від 2010 р.⁹ Керівні принципи РЄ стосуються питання місця та ролі, а також поглядів, прав і потреб дитини в судовому розгляді та альтернативі такому розгляду.¹⁰ Вони служать практичним інструментом для держав-членів Ради Європи для адаптації їхніх систем до конкретних прав дітей у системах кримінального, цивільного та адміністративного правосуддя.

Керівні принципи РЄ виникли на основі прецедентного права Європейського суду та Загальних коментарів Комітету з прав дитини, однак після прийняття вони навпаки мали значний вплив на практику застосування законодавства Європейським судом, на законодавство, розроблене в контексті Європейського Союзу (ЄС), а також на національне законодавство держав-членів РЄ.¹¹

Розвиток стандартів дружньої до дітей юстиції окреслив шлях реформування законодавства на внутрішньому рівні. Як міжнародні, так і регіональні стандарти створили важливу платформу для просування реалізації прав дітей. Концепція дружнього до дитини правосуддя міцно ґрунтується на міжнародному і регіональному праві у сфері прав людини та визнає не лише особливу вразливість дітей, але і їхню здатність здійснювати свої права відповідно до своїх здібностей, які розвиваються.

Принципи та керівні принципи ООН щодо доступу до правової допомоги в системах кримінального правосуддя, 2012 р., та інші.

⁶ Кілкеллі, У., «Найкраще для прав дітей?» (Kilkelly, U., 'The Best of Both Worlds for Children's Rights?') Тлумачення Європейської конвенції з прав людини у світлі Конвенції ООН про права дитини», 2 журнал Human Rights Quarterly 23, 2001, стор. 311

⁷ Пос(2003)20, 2003

⁸ Пос(2008)11, 2008

⁹ Комітет міністрів Ради Європи, Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо юстиції, дружньої до дитини, 1, 13 (2010 р.), <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804b2cf3>.

¹⁰ Керівні принципи, *посилання вище* 9, стор. 16.

¹¹ Див.: Ліфард Т. «Дитяча юстиція» (Liefwaard, T., "Juvenile Justice") в Оксфордському посібнику із прав дітей (*The Oxford Handbook of Children's Rights Law*), ред. Джонатан Тодрес і Шані М. Кінг, Oxford University Press (2020 р.).

Дружня до дитини юстиція також передбачає дружню до дитини мову на всіх етапах процесу, дружні до дитини місця в судах та інших установах, підтримку кваліфікованих спеціалістів, розміщення дітей з обмеженими можливостями та інших вразливих дітей.

Правосуддя, дружнє до дітей: «означає системи правосуддя, які гарантують повагу та ефективну реалізацію всіх прав дітей на найвищому доступному рівні.... Це правосуддя, яке, зокрема, має бути «доступним, відповідати віку, швидким, старанним, адаптованим до потреб і прав дитини та зосередженим на них, поважати права дитини, в тому числі право на справедливий судовий розгляд, право брати участь у судовому процесі та розуміти його, поважати приватне та сімейне життя, а також честь і гідність».

Джерело: Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, II. Визначення.

2.3. КЕРУВАННЯ ПРИНЦИПАМИ ДРУЖНЬОЇ ДО ДИТИНИ ЮСТИЦІЇ

Концепція дружнього до дитини правосуддя ґрунтується на основних принципах Конвенції про захист прав дитини — участі дитини, найкращих інтересах дитини та відсутність дискримінації,¹² так само як на гідності та верховенстві права, що викладені у Керівних принципах РЄ. Ці основоположні принципи становлять основні показники для оцінки того, наскільки система правосуддя є дружньою до дитини та ефективною у захисті та реалізації її прав. Вони стосуються кримінальних, цивільних та адміністративних справ, імміграційного права й законодавства про біженців, коли на карту поставлені основні свободи чи економічні або соціальні права, і залишаються дійсними як у міжнародних, так і в національних системах правосуддя.

Власне, **найкращим інтересам дитини** має приділятися першочергова увага в усіх справах, які стосуються дітей. Комітет з прав дитини у своєму Загальному коментарі № 14 про право дитини на першочергове врахування її інтересів уточнює, що ця концепція — складна і має розглядатися в індивідуальному випадку та складається з 3 елементів. Таким чином, найкращі інтереси дитини — це: а) матеріальне право, яке безпосередньо застосовується і на яке можна посилатися в суді; б) основоположний, придатний до тлумачення правовий принцип і с) правило процедури, яке передбачає оцінку. Отже, оцінювання в процесі прийняття рішень необхідне для того, щоб визначити всі аспекти та конкретні обставини дитини, а також позитивний чи негативний вплив рішення на відповідну дитину. Це означає, що обґрунтування рішення має показувати, що саме було розглянуто та взято до уваги, на яких критеріях ґрунтується оцінка та як інтереси дитини були оцінені на протигагу іншим міркуванням.¹³ Керівні принципи РЄ також передбачають, що ця комплексна оцінка повинна проводитися в міждисциплінарній манері, завжди з урахуванням особливостей конкретного випадку та розглядатися в поєднанні з іншими правами дітей.

¹² Див.: Ліфард Т. «Дружня до дитини юстиція: захист і участь дітей у системі правосуддя» *Child-Friendly Justice: Protection and Participation of Children in the Justice System*, 88 Temple Law Review, 4, 906 (2016 р.).

¹³ Загальний коментар № 14 КзПД, пп. 6 і 32.

Участь дитини в судових та адміністративних процедурах, які стосуються дитини, має ґрунтуватися на будь-якому нормативному та етичному підході до забезпечення захисту прав дитини в міжнародних і національних системах та механізмах правосуддя. Стаття 12 КпПД передбачає, що всі діти, які здатні формувати власні погляди, мають право вільно висловлювати їх з усіх питань, які їх стосуються, і що цим поглядам слід приділяти належну увагу відповідно до віку та рівня зрілості дитини. Крім того, дитина має право бути заслуханою безпосередньо або через представника чи відповідний орган у будь-якому судовому й адміністративному розгляді, що стосується дитини. Дитина-правопорушник має право бути почутою на всіх стадіях судового процесу, починаючи з досудової фази та закінчуючи виконанням застосованих заходів. Постраждала дитина та/або дитина-свідок також має право вільно висловлювати свою думку щодо своєї участі в судовому процесі, а також бути поінформованою про наявність низки заходів підтримки та послуг, про способи, якими проводиться заслуховування свідчень, та про інші дії, застосовні до дитини.

Керівні принципи Ради Європи запроваджують інший вимір у тлумаченні принципу участі дитини, роблячи особливий акцент на його «значущості». Отже, недостатньо декларативно закріпити це право в законодавстві, важливо надати дитині допомогу та підтримку в підготовці й представленні для участі в процесі, а також адаптувати загальне середовище, в якому відбувається слухання. У Пояснювальній записці до Керівних принципів Ради Європи підкреслюється, що термін «здатний формувати свої погляди» не слід розглядати як обмеження, а радше як обов'язок фахівців повністю оцінити здібності дитини та припустити, що дитина має таку здатність. Ключові аспекти процесів слухання дітей такі: прозорі, інформативні, добровільні, шанобливі, релевантні, дружні до дітей, інклюзивні, здійснюються навченим персоналом, безпечні, чутливі до ризику та придатні до притягнення до відповідальності.¹⁴

Принцип **недискримінації** має на меті уникнути маргіналізації, стигматизації чи покарання дітей за будь-якою ознакою. Діти, які піддаються підвищеному ризику дискримінації, — це діти з особливо вразливих груп, як-от діти з обмеженими можливостями, з проблемами психічного здоров'я, без батьківського піклування, ті, які належать до меншин, діти, які переїжджають, діти без дому та інші. Діти, які контактують із системою правосуддя, часто піддаються дискримінаційному ставленню та стикаються з нечутливими процедурами, що наражає їх на подальшу віктимізацію та стигму.

Принцип **гідності** передбачає, що до дітей слід ставитися з увагою, чуйністю, справедливістю та повагою під час проведення будь-якої процедури, приділяючи особливу увагу їхній особистій ситуації, добробуту й особливим потребам і демонструючи повну повагу до їхньої фізичної та психологічної недоторканності.

Принцип **верховенства права** поширюється на права на справедливий судовий розгляд, такі як принцип законності, презумпція невинуватості, право бути судимим компетентним, незалежним і неупередженим органом влади або судовим органом, право на швидку інформацію про обвинувачення, право на незалежне юридичне представництво та допомогу, право бути судимим без зволікання, право не звинувачувати себе, право мати доступ до незалежного й ефективного механізму подання скарг тощо. У Пояснювальній записці Керівних принципів Ради Європи приділено особливу увагу дітям з антисоціальною поведінкою та впливу втручань, пов'язаних із позбавленням волі, на них, адже їх слід

---

¹⁴ Керівні принципи РЕ, Пояснювальна записка, стор. 81.

вживати з особливою обережністю, оскільки подібні втручання не застосовувалися б до дорослих без належної правової процедури.

3. ДРУЖНЯ ДО ДИТИНИ ЮСТИЦІЯ В УКРАЇНІ

3.1. НАЦІОНАЛЬНА ЗАКОНОДАВЧА БАЗА

Україна ратифікувала КпПД 21 лютого 1991 року. Відповідно до Конституції України¹⁵ після ратифікації Верховною Радою України міжнародні договори автоматично стають частиною внутрішнього законодавства України і мають силу закону.¹⁶

На сьогодні в кримінальне процесуальне законодавство України вже частково імплементовано окремі елементи системи дружнього до дитини правосуддя. Зокрема, Кримінальним процесуальним кодексом України передбачено спеціалізацію слідчого і судді у справах щодо неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого; обов'язкову участь законного представника, педагога, психолога або лікаря у проведенні слідчих (розшукових) дій за участі малолітнього або неповнолітнього, допиту малолітнього або неповнолітнього потерпілого/свідка під час досудового розслідування в судовому засіданні, звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру тощо.¹⁷

3.2. ЗАКЛЮЧНІ ЗАУВАЖЕННЯ КОМІТЕТУ З ПРАВ ДИТИНИ

Останні **Заключні зауваження Комітету з прав дитини до України** були оприлюднені у 2022 році.¹⁸ Що стосується дітей, які контактують із системою правосуддя, Комітет з прав дитини рекомендував державі-учасниці вжити таких заходів:

Найкращі інтереси дитини:¹⁹

- Посилити зусилля для забезпечення того, щоб це право належним чином інтегрувалося, послідовно тлумачилось і застосовувалося в усіх законодавчих, адміністративних і судових процедурах і рішеннях, а також у всіх політиках, програмах і проєктах, які мають відношення до дітей і впливають на них.
- Розробити процедури та критерії для надання вказівок усім відповідним особам при владі для визначення найкращих інтересів дитини в кожній сфері, включаючи тих дітей, які постраждали від збройного конфлікту, і для надання їм належної уваги як першочергового завдання.

---

¹⁵ Конституція України, Стаття 9, п. 1.

¹⁶ Початкова доповідь України про заходи, вжиті для забезпечення дотримання прав, визнаних Конвенцією про права дитини, та прогрес, досягнутий у реалізації цих прав, подана в 1994 році Комітету з прав дитини, CRC/C/8/Add.10/Rev.1.

¹⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України.

¹⁸ КзПР, **Заключні зауваження щодо об'єднаних п'ятої та шостої періодичних доповідей України**, CRC/C/UKR/CO/5-6, 2022 р.

¹⁹ Там само, п. 15.

Підозрювані, обвинувачені чи засуджені:²⁰

- Повністю привести систему дитячого правосуддя у відповідність до Конвенції про права дитини та інших відповідних стандартів, включаючи Керівні принципи (РЄ);
- Прискорити ухвалення законопроєкту про дружню до дитини юстицію та внесення змін до Кодексу про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів;
- Створити спеціалізовані дитячі судові заклади і процедури з достатніми людськими, технічними та фінансовими ресурсами, призначити спеціалізованих суддів у справах дітей та забезпечити, щоб такі спеціалізовані судді проходили відповідну підготовку щодо правосуддя стосовно дітей;
- Забезпечити надання кваліфікованої та незалежної правової допомоги дітям, які перебувають у конфлікті з законом, на ранніх стадіях процесу та протягом усього процесу;
- Сприяти несудовим заходам, таким як використання заходів заміни покарання, посередництва та консультування, а також застосуванню для дітей покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, як-от випробувальний строк або громадські роботи;
- Забезпечити використання тримання під вартою як крайнього заходу і протягом якомога коротшого періоду часу, а також його регулярний перегляд з метою скасування;
- У ситуаціях, коли позбавлення волі використовується як крайній захід, забезпечити, щоб діти не утримувалися разом із дорослими, а умови утримання відповідали міжнародним стандартам, зокрема, щодо доступу до освіти й медичних послуг.

Діти, які не досягли віку мінімальної кримінальної відповідальності:

- Сприяти наявності превентивних заходів на ранніх стадіях для дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності;

Потерпілі діти / свідки злочинів:²¹

- Зміцнити інфраструктуру захисту дітей на місцевому рівні та забезпечити дружнє до дітей та міжсекторальне втручання, як-от *Barnahus*, у всіх випадках жорстокого поведіння з дітьми, в тому числі шляхом проведення спеціалізованих інтерв'ю та медичних оцінок, надання відповідних послуг у сфері психічного здоров'я та реабілітації, а також забезпечити, щоб свідчення дітей записувалися аудіовізуально та приймалися як докази в судовому процесі;
- Проводити тренінги для соціальних працівників, поліцейських і спеціалістів, які працюють в закладах освіти, охорони здоров'я, пенітенціарних службах, школах-інтернатах та інших сферах у царині захисту прав дитини, стосовно виявлення насильства, міжвідомчого та скоординованого реагування на такі справи та попередження насильства;
- Розслідувати заяви про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, щодо дітей і видати внутрішні інструкції щодо ефективного розслідування заяв про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, відповідно до Посібника з ефективного розслідування та документування катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведіння чи покарання (Стамбульський протокол) і Міжнародного протоколу про документування та розслідування сексуального насильства під час конфлікту, враховуючи права і потреби дітей-жертв, а також відновити шляхи перенаправлення та забезпечити їх ефективність по всій країні;
- Забезпечити ефективне надання послуг із перенаправлення та підтримки дітей, які стали постраждалими від продажу або торгівлі людьми;

---

²⁰ Там само, п. 42.

²¹ Там само., пп. 23 і 43.

- Забезпечити заходи запобігання тому, щоб діти, які постраждали від експлуатації та жорстокого поводження, не піддавалися адміністративним санкціям, стигматизації та маргіналізації.

Вищезазначені рекомендації, особливо актуальні для цього аналізу, були включені в законопроект.

4. ОГЛЯД ТА АНАЛІЗ ЗАКОНОПРОЄКТІВ

Запропоновані зміни до Кодексу про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу та Кримінального процесуального кодексу стосовно дружньої до дитини юстиції мають форму або зміни чи доповнень до існуючих положень, або введення абсолютно нових статей. Проект Закону України «Про юстицію, дружню до дитини» — це абсолютно новий, комплексний закон, що зосереджує увагу на трьох групах дітей, які стикаються з системою правосуддя: дітях, яких підозрюють, обвинувачують або визнають такими, що порушили кримінальне законодавство (діти-правопорушники); дітях, які не досягли віку мінімальної кримінальної відповідальності; та дітях, які потерпілі/або свідками злочинів. Слід зазначити, що деякі із запропонованих поправок є просто наслідком інших, більш суттєвих, і тому не потребуватимуть додаткових коментарів.

4.1. ЗАКОНОПРОЄКТ ПРО ЮСТИЦІЮ, ДРУЖНЮ ДО ДИТИНИ

РОЗДІЛ I — ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Положення законопроекту	Керівні принципи РЄ / інші відповідні стандарти	Рівень відповідності / Пояснення
Стаття 1. Визначення термінів	Керівні принципи РЄ II. Визначення - «дитина» - «батько / мати» - «дружня до дитини юстиція»	<p>Часткова відповідність.</p> <p>Надається визначення «вторинної віктимізації», але відсутнє визначення «віктимізації дітей».</p> <p>У законопроекті дається визначення «перебування дитини в групі ризику», але це визначення не включає потерпілих дітей та їх поведінку. Водночас, за результатами аналізу законопроекту можна зробити висновок, що потерпілі і діти та віктимна поведінка входять до поняття «перебування дитини в групі ризику», наприклад, статті 9 і 11.</p> <p>Крім того, соціально-психологічна реабілітація дитини також має стосуватися дітей у статусі потерпілих та/або свідків. Поняття у п. 10 необхідно розширити та доповнити.</p> <p>Аналізуючи зміст поняття «виведення дитини з кримінального провадження», можна зробити висновок, що воно суперечить частині 2 ст. 44 Кримінального кодексу</p>

		<p>України, в якій зазначено, що звільнення від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених цим Кодексом, здійснюється виключно судом. Те, що звільнення від кримінальної відповідальності за кримінальне правопорушення здійснюється судом, чітко встановлено чинним кримінальним процесуальним законодавством України (див. ч. 1 ст. 286 КПК України). Саме суд своєю ухвалою закриває кримінальне провадження та звільняє підозрюваного або обвинуваченого від кримінальної відповідальності, якщо будуть встановлені підстави, передбачені законом України про кримінальну відповідальність. У свою чергу, на стадії досудового розслідування можуть бути встановлені лише підстави для звільнення від кримінальної відповідальності, а результатом такого встановлення є підготовка прокурором подання про звільнення від кримінальної відповідальності та направлення його до суду.</p> <p>Також наведене визначення не узгоджується з п.2 ч.2 ст.283 КПК України, оскільки прокурор зобов'язаний у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності.</p>
<p>Стаття 2. Принципи юстиції, дружньої до дитини</p>	<p>Керівні принципи РЄ III. Основоположні принципи</p> <p>A. Участь дитини B. Найкращі інтереси дитини C. Гідність</p>	<p>Повна відповідність.</p> <p>Попри те, що ключові принципи були відображені в цьому положенні, далі у тексті відсутнє їхнє застосування на практиці.</p>

	<p>D. Захист від дискримінації E. Верховенство права</p>	<p>Наприклад, щоб принцип участі дитини був повною мірою застосовний, законопроект повинен запровадити механізм, що надає дітям доступ до відповідної інформації, належну підтримку, зворотний зв'язок стосовно важливості, наданої їхнім поглядам, а також до процедури подання скарг, засобів правового захисту або відшкодування у випадку, коли право дітей бути почутими та право на належну увагу до їхніх поглядів порушені.</p> <p>Найкращі інтереси дитини розглядаються належним чином в обох законопроектах як основоположний принцип, який скеровує всі інші принципи, що стосуються дітей, які перебувають у контакті із законом. Проте цей принцип має бути реалізований як правило процедури із суворими процесуальними гарантіями, які мають застосовуватися відносно дитини.</p> <p>Ці вдосконалення можуть бути здійснені або у формі підзаконних актів та/або іншого відповідного документа, а також шляхом спеціалізованого навчання фахівців-практиків. Такі заходи настійно рекомендуються, щоб полегшити практичне застосування цього принципу й уникнути різного та, можливо, невідповідного тлумачення різними фахівцями.</p>
<p>Стаття 5. Суб'єкти юстиції щодо дітей</p>	<p>Керівні принципи РЄ D. Дружня до дитини юстиція під час судового розгляду 5. Організація процесу, дружнє середовище та мова, дружня до дитини Керівний принцип 62:</p>	<p>Часткова відповідність.</p> <p>Стаття — всеохопна, проте в ній не йдеться про потерпілих дітей та/або дітей-свідків злочинів.</p> <p>Бажано включити спеціалізованих суддів, як суб'єктів судового розгляду справ щодо дітей.</p>

	<p>Наскільки це можливо, слід створювати спеціалізовані суди (або судові палати), процедури та установи для дітей, які конфліктують із законом. Цей аспект може включати створення спеціалізованих підрозділів у поліції, судовій системі та прокуратурі.</p> <p>2. Юридичні консультації та представництво</p> <p>Керівний принцип 37: Діти повинні мати право на власного юридичного консультанта і представництво від свого імені в провадженні, в якому існує або може виникнути конфлікт інтересів між дитиною та батьками чи іншими залученими сторонами.</p> <p>Керівний принцип 38: Діти повинні мати доступ до безкоштовної правової допомоги на тих самих або більш м'яких умовах, що й дорослі.</p> <p>Керівний принцип 43: Необхідно гарантувати належне представництво та право на представництво незалежно від батьків, особливо у справах, де передбачуваними правопорушниками є батьки, члени сім'ї або опікуни.</p> <p>V. Сприяння іншим заходам, дружнім до дітей</p> <p>Державам-членам пропонується:</p> <p>...</p> <p>f. розглянути можливість створення системи спеціалізованих суддів та адвокатів для дітей і подальшого розвитку судів, у яких можна було</p>	<p>Доцільно доповнити перелік суб'єктів юстиції щодо дітей державним центром соціального захисту дітей в конфлікті з законом та його філіями; притулками для дітей.</p> <p>Крім того, стаття не включає психологів, які підготовлені надавати підтримку дітям як потрепілим та/або свідкам злочинів, як суб'єктів системи юстиції, дружньої до дитини, хоча вони відіграють у ній значну роль.</p> <p>Так само, міжнародні стандарти вимагають надання дитині безкоштовної правничої допомоги. До переліку суб'єктів, можливо, доцільно включити безоплатну вторинну правову допомогу.</p>
--	---	--

	<p>б вживати як правових, так і соціальних заходів на користь дітей та їхніх сімей.</p> <p>...</p> <p>Загальний коментар № 24</p> <p>V. Організація системи правосуддя щодо дітей</p> <p>106. Комплексна система правосуддя щодо дітей вимагає створення спеціалізованих підрозділів у поліції, судовій системі та прокуратурі, а також спеціалізованих захисників чи інших представників, які надають дитині правову чи іншу відповідну допомогу.</p> <p>Заключні зауваження КзПД 2022 року Україні</p> <p>42 (С) Створити спеціалізовані дитячі судові заклади і процедури з достатніми людськими, технічними та фінансовими ресурсами, призначити спеціалізованих суддів у справах дітей та забезпечити, щоб такі спеціалізовані судді проходили відповідну підготовку щодо правосуддя стосовно дітей.</p>	
<p>Стаття 6. Вимоги до фахівців у сфері юстиції щодо дітей</p>	<p>Керівні принципи РЄ</p> <p>IV. Дружня до дитини юстиція до, під час і після судового розгляду</p> <p>A. Загальні елементи юстиції, дружньої до дитини</p> <p>4. Підготовка фахівців. Керівні принципи</p> <p>Керівний принцип 14:</p>	<p>Повністю відповідає вимогам, водночас потребує уточнення.</p> <p>Відповідно до частини другої статті 6 законопроекту фахівці юстиції щодо дітей проходять відповідну фахову підготовку згідно з єдиними стандартами навчання</p>

	<p>Усі фахівці, які працюють з дітьми та в інтересах дітей, повинні проходити необхідну міждисциплінарну підготовку з прав і потреб дітей різних вікових груп, а також з адаптованих до них процедур.</p> <p>Керівний принцип 15: Фахівці, які безпосередньо контактують з дітьми, також повинні вміти спілкуватися з ними у будь-якому їхньому віці та на всіх стадіях розвитку, а також уміти спілкуватися з дітьми, які є особливо вразливими.</p> <p>Керівні принципи РЕ V. Сприяння іншим заходам, дружнім до дітей Державам-членам пропонується: ... I. забезпечити, щоб усі зацікавлені спеціалісти, які працюють з дітьми в системах правосуддя, отримували відповідну підтримку та навчання, а також практичне керівництво, щоб гарантувати й належним чином реалізувати права дітей, зокрема під час оцінки найкращих інтересів дітей у всіх видах процедур, які їх стосуються або впливають на них.</p> <p>Лансаротська конвенція Ради Європи Стаття 36 — Кримінальне судочинство Забезпечення того, щоб навчання з питань прав дитини та сексуальної експлуатації та</p>	<p>фахівців юстиції щодо дітей, затвердженими Кабінетом Міністрів України</p> <p>Міжвідомчою координаційною радою з питань правосуддя щодо неповнолітніх на засіданні 15 червня 2021 року (протокол № 1) схвалено Єдині стандарти підготовки фахівців у сфері правосуддя щодо дітей, відповідно до яких усі фахівці, які працюють із дітьми, повинні отримувати необхідну міждисциплінарну підготовку з питань прав і потреб дітей різних вікових груп, а також щодо процедур, які адаптовані до них.</p> <p>Водночас важливо додати фокус про міждисциплінарність такого навчання .</p> <p>Навчання для всіх фахівців системи юстиції, дружньої до дітей, має бути обов'язковим і проводитися постійно.</p>
--	---	--

	<p>сексуального насильства над дітьми було доступне для всіх осіб, які беруть участь у провадженні, зокрема суддів, прокурорів та адвокатів.</p>	
<p>Стаття 7. Взаємодія суб'єктів юстиції щодо дітей</p>	<p>Керівні принципи РЄ IV. Дружня до дитини юстиція до, під час і після судового розгляду A. Загальні елементи юстиції, дружньої до дитини 5. Мультидисциплінарний підхід Керівний принцип 16: Цілком поважаючи право дитини на приватне та сімейне життя, слід заохочувати тісну співпрацю між різними професіоналами для отримання всебічного розуміння дитини та оцінки її юридичної, психологічної, соціальної, емоційної, фізичної та когнітивної ситуації. Керівний принцип 17: Для фахівців, які працюють з дітьми або для дітей (таких як юристи, психологи, лікарі, поліцейські, імміграційні службовці, соціальні працівники та посередники), слід створити загальну систему оцінки у справах або втручаннях, які стосуються дітей або впливають на дітей, щоб надати будь-яку необхідну підтримку тим, хто приймає рішення, що дозволяє їм якнайкраще задовольняти інтереси дітей у такій справі. Керівний принцип 18:</p>	<p>Часткова відповідність.</p> <p>Міждисциплінарні команди створюються для соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих ситуаціях, а не для дітей у ролі правопорушників і дітей у ролі постраждалих та/або свідків злочинів. Для повної імплементації норми законопроект, потрібні зміни до Постанови КМУ № 585.</p> <p>Батьки / опікуни не входять до числа суб'єктів, яким невідкладно повідомляється про кримінальне провадження щодо дитини, протокол про вчинення дитиною адміністративного правопорушення, встановлення потерпілої дитини або дитини-свідка;</p> <p>Поза увагою консультативно-дорадчого органу з питань правосуддя щодо дітей при Кабінеті Міністрів України залишилося завдання розробки та впровадження стратегії запобігання віктимізації дітей; Відсутня стратегія попередження дитячої віктимізації, яку можна було б включити до завдань консультативно-дорадчого органу з питань правосуддя щодо дітей при Кабінеті Міністрів України.</p>

	Впроваджуючи мультидисциплінарний підхід, слід дотримуватись професійних правил конфіденційності.	
Стаття 8. Фінансове забезпечення юстиції щодо дітей	<p>У Керівних принципах РЄ конкретне положення відсутнє</p> <p>КзПД, Загальний коментар № 19, Державний бюджет для реалізації прав дітей (ст. 4), 2016 р.</p> <p>П. 11: Законодавство, політика та програми не можуть бути реалізовані без залучення, розподілу та витрачання достатніх фінансових ресурсів у підзвітний, дієвий, ефективний, справедливий, прозорий та стабільний спосіб.</p>	<p>Немає згадки про дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності, та потерпілих дітей та/або дітей-свідків злочинів;</p> <p>Немає пояснень щодо того, як розподілятимуться бюджетні кошти на виконання цього закону, який є важливим через його комплексний і міжгалузевий характер.</p>

Рекомендації щодо подальшої гармонізації / дій:

➤ **Стаття 1.**

Необхідно дати визначення поняттю «віктимізація дітей».

Уточнити/доповнити поняття «перебування дитини в групі ризику».

Узгодити зміст поняття «виведення дитини з кримінального провадження» з положеннями статті 44 КК України та статтями 283, 288 КПК України. Виключити з запропонованого визначення «виведення дитини з кримінального провадження» словосполучення «на стадії досудового розслідування».

➤ **Стаття 2.**

✓ **Найкращі інтереси дитини:**

Незважаючи на те, що Закон про дружню до дитини юстицію включає різні положення та права дітей, які перебувають у контакті із законом, які відповідають їхнім найкращим інтересам, має бути розроблено спеціальне правило процедури як формальний процес із суворими процесуальними гарантіями, що реалізується міждисциплінарним шляхом. Ця процедура

має бути або внесена в цей закон, або створена у вигляді додаткового підзаконного акту. Це допоможе фахівцям приймати й обґрунтовувати письмові рішення, оцінювати й визначити принцип найкращих інтересів дитини в кожному конкретному випадку. Така процедура повинна містити елементи принципу, критерії для оцінки та те, як елементи були зважені з іншими міркуваннями, а також перелік фахівців, які беруть участь у міждисциплінарній оцінці. Таке втілення в життя має бути обов'язковою частиною навчання всіх відповідних спеціалістів (наприклад, через розробку контрольного списку, який фахівець має заповнити перед прийняттям рішення).

✓ **Участь дитини:**

Цей принцип також слід закріпити в законі чи окремому підзаконному акті / іншому відповідному документі, оскільки фахівці повинні мати чіткі вказівки стосовно того, як надати дітям можливості та розширити вже наявні можливості брати участь у провадженні. Також слід запровадити обов'язкове навчання для всіх відповідних фахівців, яке складатиметься з таких елементів: підготовка дитини, надання їй інформації, спілкування з дітьми у дружній до дитини спосіб, що містить спеціальні положення для дітей з обмеженими можливостями тощо.

➤ **Стаття 5.**

- Розгляньте можливість додати конкретне посилання щодо потерпілих дітей та/або дітей-свідків злочинів;
- Розгляньте можливість додати конкретне посилання на спеціалізованих суддів як суб'єктів процесу правосуддя, дружнього до дітей;
- Розгляньте можливість додати конкретне посилання на систему безоплатної правничої допомоги як суб'єктів процесу правосуддя, дружнього до дітей;
- Розгляньте можливість додати психологів, які навчені надавати підтримку дітям як постраждалим дітям та/або дітям свідкам злочинів, як суб'єктів правосуддя, дружнього до дітей.

➤ **Стаття 6:**

- Розгляньте можливість додавання міждисциплінарного навчання;
- Розгляньте можливість уточнити, що вимоги до навчання також актуальні для фахівців, які працюють з дітьми, які не досягли віку мінімальної кримінальної відповідальності, та потерпілими дітьми та/або свідками злочинів.

➤ **Стаття 7:**

- Розгляньте можливість розширити юрисдикцію міжгалузевого органу таким чином, щоб вона також охоплювала потерпілих дітей та/або свідків злочинів, або призначити орган із повноваженнями покращувати права дітей як потерпілих та/або свідків злочинів;
- Необхідно створювати міждисциплінарні групи для дітей, підозрюваних, обвинувачених або дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності, і дітей, які є потерпілими та/або свідками злочинів;
- Розгляньте можливість додати конкретне посилання на міждисциплінарність роботи фахівців, коли діти є потерпілими та/або свідками злочинів;

- Розгляньте можливість додати батьків / опікунів до числа суб'єктів, яким невідкладно повідомляється про кримінальне провадження щодо дитини, протокол про вчинення дитиною адміністративного правопорушення, встановлення потерпілої дитини або дитини-свідка;
- Поза увагою консультативно-дорадчого органу з питань правосуддя щодо дітей при Кабінеті Міністрів України залишилося завдання розробки та впровадження стратегії запобігання віктимізації дітей. Тому розгляньте можливість визначити розробку та впровадження стратегії запобігання віктимізації як завдання консультативно-дорадчого органу з питань правосуддя щодо дітей при Кабінеті Міністрів України.

➤ **Стаття 8.**

- Розгляньте можливість додати конкретне посилання на дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності, та потерпілих дітей та/або дітей-свідків злочинів;
- Це має фундаментальне значення для забезпечення стійкості запроваджених реформ, оскільки дружба до дитини юстиція становить частину загального бюджету, спрямованого на права дитини.
- Наприклад, оцінюється, що інвестиції в систему дружнього до дітей правосуддя включають витрати на безкоштовну правову допомогу дітям та їхнім сім'ям, безперервну спеціалізацію всіх фахівців, які працюють з дітьми / для дітей, навчання правам дітей, втручання та програми профілактики (наприклад, стосовно дитячих правопорушень), втручання (наприклад, використання заходів заміни покарання) та відновлення (наприклад, післясудовий період — реабілітація потерпілих, реінтеграція дітей-правопорушників) тощо.

РОЗДІЛ II — ЗАПОБІГАННЯ ПЕРЕБУВАННЮ ДИТИНИ У ГРУПІ РИЗИКУ ТА ВЧИНЕННЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Положення законопроєкту	Керівні принципи РЕ / інші відповідні стандарти	Рівень відповідності / Пояснення
Стаття 9: Мета і завдання попередження перебування дитини в групі ризику та правопорушень у дитячому середовищі	<p>Керівні принципи РЕ</p> <p>V. Сприяння іншим заходам, дружнім до дітей</p> <p>Державам-членам пропонується:</p> <p>...</p> <p>h. зробити вивчення прав людини, в тому числі прав дитини, обов'язковим компонентом шкільної програми та обов'язковим для фахівців, які працюють з дітьми;</p>	Повна відповідність.

і. розвивати й підтримувати системи, спрямовані на підвищення обізнаності батьків щодо прав дитини;

Керівні принципи РЕ, пояснювальна записка, стор. 82:

Слід заохочувати і впроваджувати превентивний та реінтеграційний підхід у справах правосуддя щодо дитини. Система кримінального права не повинна запускатися автоматично через незначні правопорушення, вчинені дітьми, тоді як більш конструктивні та виховні заходи можуть бути більш успішними. Крім того, держави-члени повинні реагувати на правопорушення пропорційно не лише обставинам і тяжкості правопорушення, але й віку, меншій провинній відповідальності та потребам дитини, а також потребам суспільства.

Пояснювальна записка, стор. 141:

Інвестування в освіту з прав дитини та поширення інформації про права дитини — не лише обов'язок згідно з Конвенцією про права дитини, а також запобіжний захід проти порушень прав дитини.

КзПД, Загальний коментар № 24

IV. Основні елементи комплексної політики правосуддя щодо дитини

A. Запобігання дитячим правопорушенням, включаючи раннє втручання, спрямоване на дітей, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності

П. 9:

(...) Програми профілактики та раннього втручання мають бути зосереджені на підтримці сімей, зокрема тих, які перебувають у вразливих ситуаціях або якщо відбувається насильство. Підтримку слід надавати дітям з групи ризику, особливо дітям, які припиняють відвідувати школу, яких виключають з навчання

	<p>або які іншим чином не завершують навчання. Рекомендується підтримка групи однолітків і сильне залучення батьків. Держави-учасниці також повинні розробляти послуги та програми на рівні громади, які відповідають конкретним потребам, проблемам, турботам та інтересам дітей, а також надавати відповідні консультації та керівництво сім'ям.</p> <p>Керівні принципи ООН щодо запобігання злочинності серед неповнолітніх (1990) — «Керівні принципи Ер-Ріяда»</p> <p>I. Основоположні принципи</p> <p>1. Профілактика дитячих правопорушень — важлива складова профілактики злочинності в суспільстві. Коли молодь займається законною, суспільно корисною діяльністю, сприймає гуманістичну орієнтацію на суспільство та життя, у неї можуть формуватися некриміногенні установки.</p> <p>2. Успішна профілактика дитячих правопорушень потребує зусиль усього суспільства щодо забезпечення гармонійного розвитку підлітків, поваги й розвитку їх особистості з раннього дитинства.</p> <p>4. (...) добробут молодих людей з раннього дитинства повинен бути в центрі уваги будь-якої профілактичної програми.</p> <p>6. Для запобігання правопорушенням серед неповнолітніх слід розробляти служби та програми на рівні громади, особливо там, де ще не створено жодних подібних установ. Офіційні органи соціального контролю слід використовувати лише як крайній засіб.</p> <p>Керівний принцип 52: Уряди повинні прийняти та забезпечити дотримання конкретних законів і процедур для заохочення та захисту прав і добробуту всіх молодих людей.</p> <p>Керівний принцип 53:</p>	
--	--	--

	<p>Повинно бути прийняте та забезпечуватися законодавство, що запобігає віктимізації, жорсткому поводженню, експлуатації та використанню дітей для злочинної діяльності.</p>	
<p>Стаття 10: Система запобігання перебуванню дитини у групі ризику та правопорушень у дитячому середовищі</p>	<p>Типові стратегії та практичні заходи ООН щодо усунення насильства стосовно дітей у сфері попередження злочинності та кримінального правосуддя, 2014 р.</p> <p>Додаток Визначення П. 6(f)</p> <p>«Запобігання злочинності» включає стратегії та заходи, спрямовані на зменшення ризику скоєння злочинів та їх потенційного шкідливого впливу на окремих осіб і суспільство, включаючи страх злочинності, шляхом втручання з метою впливу на численні причини злочинності.</p> <p>УНЗ ООН, Посібник із рекомендацій по запобіганню злочинності, як зробити їх дієвими, 2010 р.</p> <p>Первинна профілактика відноситься до програм або ініціатив, спрямованих на тих, хто ніколи не був залучений до системи кримінального правосуддя, як-от програми для навчання або попередження широкої громадськості чи молоді про домашнє насильство чи булінг (знуцання) в школах.</p> <p>Вторинна профілактика стосується програм, спеціально націлених на дітей і молодих людей, яких соціальні служби, системи освіти чи правосуддя ідентифікували як осіб, що ризикують стати злочинцями.</p> <p>Керівні принципи Ер-Ріада III. Загальна профілактика Керівний принцип 9:</p>	<p>Повна відповідність.</p>

	<p>Необхідно прийняти комплексні плани профілактики, які включають такі елементи:</p> <p>(а) Глибокий аналіз проблеми та перелік доступних програм, послуг, засобів і ресурсів;</p> <p>(...)</p> <p>(d) політика, програми та стратегії, засновані на прогностичних дослідженнях, які підлягають постійному моніторингу та ретельному оцінюванню в ході реалізації;</p> <p>(...)</p>	
<p>Стаття 11: Обставини, що свідчать про перебування дитини у групі ризику</p>	<p>Загальний коментар № 24</p> <p>П. 9:</p> <p>Підтримку слід надавати дітям з групи ризику, особливо дітям, які припиняють відвідувати школу, яких виключають з навчання або які іншим чином не завершують навчання.</p> <p>Типові стратегії та практичні заходи ООН щодо усунення насильства стосовно дітей у сфері попередження злочинності та кримінального правосуддя, 2015 р.</p> <p>II. Впровадження комплексних профілактичних програм</p> <p>13. Запобігання віктимізації дітей усіма доступними засобами має бути визнано пріоритетом запобігання злочинності. Тому країни-члени закликаються...</p> <p>(d) визначити конкретну вразливість і ризику, з якими стикаються діти в різних ситуаціях, і вжити проактивних заходів для зменшення цих ризиків;</p>	<p>Повна відповідність.</p> <p>Водночас, термінологія в деяких пунктах статті некоректна, зокрема щодо «статевої розпусти і проституції».²² Пропоновані поправки наведено нижче, у розділі «Рекомендації».</p>
<p>Стаття 12: Спеціальні заходи запобігання перебуванню дитини у</p>	<p>Загальний коментар № 24</p> <p>П. 9:</p>	<p>Часткова відповідність.</p>

²² Термінологічні рекомендації щодо захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, прийняті Міжвідомчою робочою групою в Люксембурзі, 2016 р.

<p>групі ризику та правопорушенням у дитячому середовищі</p>	<p>Дослідження показали, що інтенсивні програми роботи з проблемами в сім'ї та громаді, спрямовані на позитивні зміни в аспектах різних соціальних систем (дім, школа, громада, стосунки з однолітками), які сприяють серйозним поведінковим труднощам дітей, зменшують ризик входження дітей у системи дитячого правосуддя.</p> <p>Програми профілактики та раннього втручання мають бути зосереджені на підтримці сімей, зокрема тих, які перебувають у вразливих ситуаціях або якщо відбувається насильство.</p> <p>Рекомендується підтримка групи однолітків і сильне залучення батьків. Держави-учасниці також повинні розробляти послуги та програми на рівні громади, які відповідають конкретним потребам, проблемам, турботам та інтересам дітей, а також надавати відповідні консультації та керівництво сім'ям.</p> <p>П. 11: Необхідно розробити засновані на доказах програми втручання, які відображатимуть не лише численні психосоціальні причини такої поведінки, але й захисні фактори, які можуть посилити стійкість. Втручанням має передувати комплексна та міждисциплінарна оцінка потреб дитини.</p> <p>Абсолютним пріоритетом є підтримка дітей у родинах і громадах.</p> <p>У виняткових випадках, коли потрібне розміщення за межами дому, такий альтернативний догляд має бути переважно в сімейному оточенні, хоча в деяких випадках може бути доцільним розміщення в закладі інтернатного типу для надання необхідного спектру професійних послуг. Його слід використовувати лише як крайній захід і протягом найкоротшого відповідного періоду часу. Він має підлягати судовому перегляду.</p>	<p>Перелічені заходи мають радше каральний характер, тому слід зосередитися на науково обґрунтованих програмах інтенсивної допомоги в сім'ї та громаді.</p> <p>Оскільки ця стаття стосується дітей, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності, найкращим підходом було б розробити та впровадити сімейні та громадські програми та послуги для дітей та їх батьків/опікунів, які організуються та контролюються системою соціального забезпечення та, за необхідності, у співпраці з місцевими організаціями громадянського суспільства, освітніми організаціями та/або фахівцями з охорони здоров'я/психічного здоров'я, отже, без участі або з мінімальною участю поліції та/або системи правосуддя.</p> <p>Слово "каральний" використовується в документі для опису підходу, який характерний для поводження з дітьми, які досягли віку кримінальної відповідальності або навіть дорослими, що передбачає застосування санкцій у вигляді</p>
---	---	--

	<p>Керівні принципи Ер-Ріада</p> <p>IV. Процес соціалізації</p> <p>10. Необхідно наголошувати на превентивній політиці, яка сприяє успішній соціалізації та інтеграції всіх дітей і молоді, зокрема через сім'ю, громаду, групи однолітків, школи, професійне навчання та сферу праці, а також через волонтерські організації. Слід приділяти увагу належному особистому розвитку дітей та молоді. Їх слід сприймати як повноправних і рівноправних партнерів у процесах соціалізації та інтеграції.</p>	<p>позбавлення волі, зосередження уваги на покаранні замість реінтеграції та активну участь поліції (прокуратури), а не системи соціального забезпечення. Незважаючи на те, що завжди існують виняткові випадки, коли поведінка дітей прирівнюється до серйозного кримінального правопорушення, в більшості випадків діти, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності відчувають труднощі і демонструють вразливість, таким чином, вимагаючи турботи, захисту і підтримки з боку дорослих. Діти, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності часто мають комплексні потреби, які поєднують, серед іншого, проблеми з психічним здоров'ям, інвалідність, труднощі в поведінці, соціальну ізоляцію, сімейні негаразди, проблемне зловживання наркотиками чи алкоголем.</p> <p>Рекомендований підхід - орієнтований на сильні сторони і захисні фактори дитини та сім'ї. Це непросте завдання, і багато країн намагаються знайти правильний баланс в реалізації, а це означає, що поведінка дітей, які не досягли мінімального віку</p>
--	--	---

		<p>кримінальної відповідальності, дуже часто систематично не розглядається.</p> <p>Зокрема, у цьому конкретному випадку рекомендується виключити слова: "корекційна програма" у статті 12 і замість них додати: "направлення дитини на дієві, засновані на доказах інтенсивні програми на базі сім'ї та громади".</p> <p>Однак такий підхід потребує розробки цих програм на практиці. Ці програми повинні бути міждисциплінарними, спрямованими на вирішення першопричин насильницької поведінки дитини, і повинні зосереджуватися на потребах дітей, їх сильних сторонах, захисних факторах та конкретних обставинах. Вони завжди передбачають роботу з батьками/вихователями, іншими членами сім'ї та громадою, і можуть містити елементи підходу відновного правосуддя. Програми ні в якому разі не повинні призводити до позбавлення волі, а розміщення поза домом має застосовуватись лише як крайній захід і протягом найкоротшого відповідного періоду часу. У випадках, коли розміщення поза домом абсолютно</p>
--	--	---

		<p>необхідно, воно повинно здійснюватися в сімейному закладі (родичі, прийомна сім'я або заклад сімейного типу), і тільки після того, як будуть вичерпані всі варіанти на базі сім'ї та громади. Програми повинні бути спрямовані на освіту і нагляд з боку соціальних працівників і повинні відповідати найкращим інтересам дитини, оцінюватися в кожному конкретному випадку. Наприклад, ці програми включають елементи: психічного здоров'я і психосоціальної підтримки, наприклад індивідуальні та групові консультації; підтримку в освіті, наприклад, у виконанні домашніх завдань, підготовку до тестів/іспитів, вирішення конкретних проблем в навчанні, структуровані розважальні заходи, програми розвитку життєвих навичок і компетенцій, наприклад, управління гнівом, вирішення проблем, боротьба з емоціями і стресом і т. д., програми підтримки однолітків, лікування конкретних поведінкових проблем/розладів, програми по боротьбі зі зловживанням наркотиками/алкоголем і т. д.</p>
--	--	--

<p>Стаття 13: Порядок застосування спеціальних заходів запобігання перебуванню дитини у групі ризику та правопорушенням у дитячому середовищі</p>	<p>Як зазначено вище.</p>	<p>Як зазначено вище.</p> <p>Вимога про усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень у дитячому середовищі, можлива лише після винесення обвинувального вироку чи постанови у справі про адміністративне правопорушення. Це повністю відповідає практиці Європейського суду з прав людини.</p> <p>Незрозуміло, які документи суб'єкта юстиції щодо дітей чи закладу освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, органу державної влади чи місцевого самоврядування є підставою для застосування спеціальних заходів щодо запобігання потраплянню дитини в групи ризику та правопорушень у дитячому середовищі.</p> <p>Також слід виключити слова «етичні норми» у пп. 3 і 4, оскільки це — оціночне поняття, яке підлягає різному тлумаченню та може призвести до правової невизначеності. Концепція не має підґрунтя в українському законодавстві.</p>
<p>Стаття 14: Суб'єкти застосування спеціальних</p>	<p>Керівні принципи Ер-Ріада III. Загальна профілактика</p>	<p>Часткова відповідність.</p>

<p>заходів запобігання перебуванню дитини у групі ризику та правопорушенням у дитячому середовищі</p>	<p>Керівний принцип 9: Необхідно прийняти комплексні плани профілактики, які включають такі елементи: ... (b) Чітко визначені обов'язки кваліфікованих установ, організацій та персоналу, залучених до профілактичних заходів; (c) Механізми належної координації профілактичних зусиль між урядовими та неурядовими установами; (g) Тісна міждисциплінарна співпраця між національними, державними, провінційними та місцевими органами влади із залученням приватного сектору, представницьких громадян громади, яка обслуговується, а також трудових, дитячих, медичних освітніх, соціальних, правоохоронних органів та органів юстиції у здійсненні узгоджених дій щодо запобігання правопорушенням серед неповнолітніх та злочинності серед молоді; (i) Спеціалізований персонал на всіх рівнях.</p>	<p>У цій статті згадуються лише завдання Національної поліції, а завдання інших суб'єктів лишаються поза увагою.</p>
<p>Стаття 15: Участь батьків та інших законних представників дитини у застосуванні заходів запобігання перебуванню дитини у групі ризику та правопорушенням у дитячому середовищі</p>	<p>Керівні принципи Ер-Ріада А. Родина Керівний принцип 11: Кожне суспільство має надавати першочергову увагу потребам і добробуту сім'ї та всіх її членів. Керівний принцип 13: Уряди повинні розробляти політику, яка сприяла б вихованню дітей у стабільному й усталеному сімейному оточенні. Сім'ям, які потребують допомоги у вирішенні умов нестабільності чи конфлікту, мають надаватися необхідні послуги. Керівний принцип 16:</p>	<p>Часткова відповідність.</p> <p>Необхідно підкреслити центральну роль сім'ї у вихованні дитини та запровадити заходи підтримки вразливих сімей.</p> <p>Відсутня згадка про участь дітей у «застосуванні заходів щодо запобігання перебуванню дитини в групі ризику та правопорушень у дитячому середовищі». Розширення можливостей дітей для пошуку рішень</p>

	<p>Необхідно вжити заходів і розробити програми, щоб надати сім'ям можливість дізнатися про роль і обов'язки батьків щодо розвитку дитини та догляду за нею, сприяти позитивним стосункам між батьками та дитиною, привертаючи увагу батьків до проблем дітей і молоді та заохочуючи їхню участь у сімейній та громадській діяльності.</p> <p>Керівний принцип 17: Уряди повинні вживати заходів для сприяння згуртованості та злагоді сім'ї та перешкоджати розлученню дітей з батьками, якщо тільки обставини, які впливають на добробут і майбутнє дитини, не залишають життєздатної альтернативи.</p> <p>III. Загальна профілактика Керівний принцип 9: Необхідно прийняти комплексні плани профілактики, які включають такі елементи: ... (h) участь молоді в політиці та процесах запобігання правопорушенням, включаючи звернення до ресурсів громади, самодопомога молоді та програми компенсації та допомоги потерпілим; ...</p>	<p>разом з особами, які приймають рішення, — ключовий фактор для зменшення насильства та злочинності в громадах. Наприклад, діти можуть відігравати активну роль у громадських ініціативах, таких як боротьба із булінгом (цькуванням) у школах, організувати громадську профілактику наркотиків і злочинності та інші заходи з підвищення обізнаності.</p> <p>Втручання на рівні сім'ї</p> <p>Ця рекомендація ґрунтується на передумові, що вчинення правопорушень дітьми, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності, часто є результатом історії сімейного насильства, злочинних або антисоціальних батьків, перебування батьків або членів сім'ї у в'язниці, проблем з психічним здоров'ям у сім'ї, сімейних конфліктів і розлучення, схильності до насильства, бездоглядності, експлуатації, ізоляції, бідності, безпритульності та подібних причин, які кореняться в сімейних обставинах дитини. Отже, вчинення правопорушень не можна аналізувати</p>
--	--	---

		<p>ізолювано, скоріше воно є показником вразливості дитини та її потреби в особливому захисті.</p> <p>Отже, в рамках запланованого втручання за участі дитини необхідно зосередити увагу на сім'ї дитини шляхом оцінки індивідуальних обставин і надання необхідної підтримки дитині, її/його батькам/опікунам, і сім'ї в цілому та/або направлення їх в програми або служби, керовані іншими організаціями (організації громадянського суспільства, освітні організації, організації з охорони психічного здоров'я та організації, що відповідають за працевлаштування). Це вимагає інтенсивного, структурованого процесу, організованого командою висококваліфікованих фахівців, із залученням дитини і членів сім'ї поряд з професіоналами, задля реагування на комплексні потреби дитини та сімейні обставини.</p> <p>Сімейні програми можуть включати елементи, наприклад, сімейної підтримки та консультування з акцентом на спілкування в сім'ї,</p>
--	--	---

		<p>підтримку при розлученні або роздільному проживанні, зменшення конфліктів, підтримку, коли хтось із батьків/членів сім'ї знаходиться у в'язниці, проблемах з психічним здоров'ям, смертю в сім'ї, програми позитивного виховання, з акцентом на поліпшення відносин між батьками та їхніми дітьми, стратегії ненасильницької дисципліни, лікування зловживання психоактивними речовинами або залежності в сім'ї і т. д.</p> <p>Участь дитини в прийнятті будь-яких рішень, які стосуються її/його.</p> <p>Це означає, що принцип Конвенції про права дитини, що стосується участі дітей, повинен бути закріплений в законі. Погляди та занепокоєння дитини необхідно враховувати та надавати їм належне значення при розробці найбільш підходящого втручання для усунення правопорушень у дитячому середовищі та загального процесу прийняття рішень. Для участі в будь-якій програмі потрібна інформована згода дитини та батьків/опікунів.</p>
--	--	--

<p>Стаття 16: Участь закладів освіти, педагогічних працівників у застосуванні заходів запобігання перебуванню дитини у групі ризику та правопорушенням у дитячому середовищі</p>	<p>Керівні принципи Ер-Ріада В. Навчання Керівний принцип 24: Освітні системи повинні приділяти особливу турботу та увагу молодим людям, які перебувають у групі соціального ризику. Розроблені та повною мірою використовуються спеціалізовані профілактичні програми та навчальні матеріали, навчальні програми, підходи.</p> <p>Керівний принцип 25: Особливу увагу слід приділяти комплексній політиці та стратегіям запобігання зловживанню алкоголем, наркотиками та іншими психоактивними речовинами...</p> <p>Керівний принцип 26: Школи мають слугувати ресурсними центрами та центрами для надання медичних, консультаційних та інших послуг молодим людям, особливо тим, хто має особливі потреби та страждає від насильства, зневаги, віктимізації та експлуатації.</p>	<p>Повна відповідність.</p> <p>У п. 2 статті посилання на постанову КМУ є не зовсім коректним. Правильна назва документа: «Порядок забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження».</p>
<p>Стаття 17: Участь громадських об'єднань, благодійних організацій, волонтерів у запобіганні перебуванню дитини у групі ризику та правопорушенням у дитячому середовищі</p>	<p>Керівні принципи Ер-Ріада III. Загальна профілактика Керівний принцип 9: Необхідно прийняти комплексні плани профілактики, які включають такі елементи: (f) залучення громади через широкий спектр послуг і програм;</p>	<p>Повна відповідність.</p> <p>У п. 2 статті посилання на постанову КМУ є не зовсім коректним. Правильна назва документа: «Порядок забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження».</p>

--	--	--

Рекомендації щодо подальшої гармонізації / дій:

➤ **Стаття 11, п. 1:**

Термінологія в деяких пунктах статті некоректна, зокрема щодо «статевої розпусти і проституції». Пропонується уточнити обставини, а саме до таких обставин віднести:

- 1) вживання алкоголю, наркотичних засобів, психотропних речовин;
- 2) без змін;
- 3) втягнення дитини в злочинну діяльність;
- 4) втеча з дому або закладу охорони здоров'я, навчального закладу чи іншого дитячого закладу, в якому дитина постійно перебувала, — виключити слово «немотивована», оскільки кожна дитина, яка втікає з дому, має на це причину, має власну мотивацію;
- 5) використання або пропонування дитини для заняття проституцією, виробництва товарів, зображень, кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм, інших предметів порнографічного характеру; б) без змін;
- 7) без змін;
- 8) жорстоке поводження з дитиною, зокрема домашнє насильство,булінг (цькування);
- 9) втрата дитиною соціальних зв'язків.

п. 8:

Визначити конкретний статус дитини — чи вчиняла дитина домашнє насильство та булінг (цькування) чи стала потерпілою / свідком цих дій;

➤ **Стаття 12:**

Додайте конкретне посилання на засновані на доказах дієві програми вирішення проблем в сім'ї та громаді;

У виняткових випадках, що вимагають розміщення дитини поза домом, ці заходи застосовуються лише як крайній захід і протягом найкоротшого відповідного періоду часу. Вони мають підлягати судовому перегляду.

Рекомендації щодо поліпшення цієї області в цілому полягають в наступному:

- а) встановити єдиний мінімальний вік кримінальної відповідальності (за максимально можливим віком) без винятків, навіть виходячи з тяжкості правопорушень;
- б) діти, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності знаходяться під опікою системи соціального забезпечення;

- в) діти, які використовуються дорослими злочинцями для вчинення злочинів, вважаються жертвами злочинів, які мають право на послуги з підтримки дітей що постраждали від експлуатації;
- г) фахівці - бажано соціальні працівники/фахівці з психічного здоров'я - спеціально навчені працювати з дітьми, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності ;
- г) розробляти та впроваджувати міждисциплінарні програми та послуги на базі сімей та громад (як описано вище);
- д) розробляти і впроваджувати програми, спрямовані на запобігання правопорушень в цілому.

➤ **Стаття 13:**

Вказати в законопроекті, що внесення подання про усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень у дитячому середовищі, можлива лише після винесення обвинувального вироку чи постанови у справі про адміністративне правопорушення. Визначити, які документи суб'єкта юстиції щодо дітей чи закладу освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, органу державної влади чи місцевого самоврядування є підставою для застосування спеціальних заходів щодо запобігання потраплянню дитини в групи ризику та правопорушень у дитячому середовищі; Видалити слова «етичні норми» у пп. 3 і 4, оскільки це — оціночне поняття, яке підлягає різному тлумаченню та може призвести до правової невизначеності.

➤ **Стаття 14:**

Визначити завдання інших виконавців, а не лише Нацполіції.

➤ **Стаття 15:**

Розгляньте можливість додати окреме посилання на запровадження заходів підтримки вразливих сімей; Розгляньте можливість додати окрему статтю про участь дитини у застосуванні заходів щодо запобігання перебування дитини в групі ризику та правопорушень у дитячому середовищі. Стаття 15 повинна передбачати направлення батьків/опікунів до спеціально розроблених центрів та сервісів підтримки на базі сім'ї. Участь дітей у прийнятті всіх рішень, які їх стосуються, повинна бути включена або до цієї частини закону, що стосується дітей, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності, або до Загальних положень. Це повинно супроводжуватися обов'язковою спеціалізацією/нарощуванням потенціалу відповідних фахівців, які працюють з дітьми, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності.

РОЗДІЛ III — СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДИТИНИ У КОНФЛІКТІ ІЗ ЗАКОНОМ І ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ, ЯКА Є ПОТЕРПІЛОЮ АБО СВІДКОМ

Положення законопроекту	Керівні принципи РЕ / інші відповідні стандарти	Рівень відповідності / Пояснення
-------------------------	---	----------------------------------

<p>Стаття 18: Соціально-психологічна реабілітація дитини у конфлікті із законом</p>	<p>Керівні принципи РЄ Е. Дружня до дитини юстиція після судового розгляду Керівний принцип 82: Заходи і санкції щодо дітей, які перебувають у конфлікті із законом, завжди мають бути конструктивною та індивідуальною реакцією на вчинені дії, враховуючи принцип пропорційності, вік дитини, фізичний та психічний добробут і розвиток, а також обставини справи. Має бути гарантовано право на освіту, професійну підготовку, працевлаштування, реабілітацію та реінтеграцію.</p> <p>Пояснювальна записка, стор. 80: - Слід заохочувати і впроваджувати превентивний та реінтеграційний підхід у справах правосуддя щодо дитини. - Конструктивні та освітні заходи повинні мати пріоритет над системою кримінального права, коли це можливо.</p> <p>Рекомендація РЄ щодо Європейських правил для неповнолітніх правопорушників, які підлягають санкціям або заходам, 2008 р. Частина II — Санкції та заходи спільноти С. Законодавча база П. 23.2: Пріоритет надається санкціям і заходам, які можуть мати виховний вплив, а також є відновлювальною реакцією на правопорушення, вчинені неповнолітніми правопорушниками.</p>	<p>Часткова відповідність.</p> <p>Реабілітація дитини завжди повинна бути основною метою будь-якого заходу чи санкції, що застосовується, як не пов'язаної з позбавленням волі, так і позбавлення волі.</p> <p>Законопроект не передбачено, що соціально-психологічна реабілітація дитини, яка перебуває у конфлікті із законом, також здійснюється під час «відбування нею покарання у вигляді позбавлення волі».</p>
--	--	--

	<p>Частина III — Позбавлення волі</p> <p>Е. Загальна частина</p> <p>77. Діяльність режиму має бути спрямована на освіту, особистий і соціальний розвиток, професійне навчання, реабілітацію та підготовку до звільнення.</p> <p>Рекомендація РЄ щодо нових способів боротьби зі злочинністю неповнолітніх і ролі юстиції для дітей, 2003 р.</p> <p>III. Нові відповіді</p> <p>20. Слід прийняти поетапний підхід до реінтеграції, використовуючи періоди відпусток, відкриті установи, дострокове звільнення за дозволом і підрозділи переселення. Ресурси слід інвестувати в реабілітаційні заходи після звільнення, і в усіх випадках це має плануватися та здійснюватися в тісній співпраці із зовнішніми установами.</p> <p>КпПД</p> <p>Стаття 40 (1)</p> <p>Держави-учасниці визнають право кожної дитини, яку підозрюють, обвинувачують або визнають винною у порушенні кримінального законодавства, на поведження з нею у спосіб, який відповідає принципу заохочуванню у дитини почуття гідності та повноцінності, який зміцнює повагу дитини до прав людини та основоположних свобод інших, і який враховує вік дитини та бажаність сприяння реінтеграції дитини та того, щоби дитина взяла на себе конструктивну роль у суспільстві.</p>	
--	--	--

<p>Стаття 19: Соціально-психологічна реабілітація дитини у конфлікті із законом під час виконання покарання, не пов'язаного з позбавленням волі</p>	<p>Керівні принципи РЄ Е. Дружня до дитини юстиція після судового розгляду Керівний принцип 82: Заходи і санкції щодо дітей, які перебувають у конфлікті із законом, завжди мають бути конструктивною та індивідуальною реакцією на вчинені дії, враховуючи принцип пропорційності, вік дитини, фізичний та психічний добробут і розвиток, а також обставини справи. Має бути гарантовано право на освіту, професійну підготовку, працевлаштування, реабілітацію та реінтеграцію.</p> <p>Пояснювальна записка, стор. 80: - Слід заохочувати і впроваджувати превентивний та реінтеграційний підхід у справах правосуддя щодо дитини. - Конструктивні та освітні заходи повинні мати пріоритет над системою кримінального права, коли це можливо.</p>	<p>Повна відповідність.</p>
<p>Стаття 20: Дитина у конфлікті із законом у провадженні про адміністративні правопорушення</p>	<p>Як зазначено вище.</p>	<p>Повна відповідність.</p>
<p>Стаття 21: Соціально-психологічна реабілітація дитини, яка виведена з кримінального провадження</p>	<p>Як зазначено вище.</p> <p>Керівні принципи РЄ В. Дружня до дитини юстиція до судового розгляду Керівний принцип 24:</p>	<p>Повна відповідність.</p>

	Варто заохочувати альтернативи судовому розгляду, такі як медіація, використання заходів заміни покарання (судових механізмів) та альтернативне вирішення спорів, коли вони можуть найкращим чином служити інтересам дитини. Попереднє використання таких альтернатив не повинно використовуватися як перешкода для доступу дитини до правосуддя.	
Стаття 22: Соціально-психологічна реабілітація дитини, звільненої судом від покарання	Як зазначено вище.	Повна відповідність.
Стаття 23: Соціально-психологічна реабілітація дитини, яка після досягнення одинадцятирічного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння, що має ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною Кримінального кодексу України	<p>Керівні принципи РЄ</p> <p>В. Дружнтя до дитини юстиція до судового розгляду</p> <p>Мінімальний вік кримінальної відповідальності не повинен бути занадто низьким і повинен визначатися законом.</p> <p>Загальний коментар № 24</p> <p>IV. Основні елементи комплексної політики правосуддя щодо дитини</p> <p>Запобігання дитячим правопорушенням, включаючи раннє втручання, спрямоване на дітей, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності</p> <p>П. 11:</p> <p>Раннє втручання щодо дітей, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності, вимагає дружніх до дитини та мультидисциплінарних заходів щодо перших ознак поведінки, яка, якби дитина досягла мінімального віку кримінальної відповідальності, вважалася б правопорушенням.</p>	<p>Часткова відповідність.</p> <p>Дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності, не можна офіційно звинуватити у вчиненні правопорушення, притягнути до відповідальності за вчинення правопорушення, піддати будь-яким кримінальним процедурам або заходам, а також позбавити їх волі.</p> <p>Заходи корекції не повинні застосовуватися до дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності, які вчинили злочинну поведінку. Діти, які не досягли віку кримінальної відповідальності, надто малі, щоб їх притягували до відповідальності та</p>

	<p>Необхідно розробити засновані на доказах програми втручання, які відобразатимуть не лише численні психосоціальні причини такої поведінки, але й захисні фактори, які можуть посилити стійкість. Втручанням має передувати комплексна та міждисциплінарна оцінка потреб дитини. Абсолютним пріоритетом є підтримка дітей у родинах і громадах. У виняткових випадках, коли потрібне розміщення за межами дому, такий альтернативний догляд має бути переважно в сімейному оточенні, хоча в деяких випадках може бути доцільним розміщення в закладі інтернатного типу для надання необхідного спектру професійних послуг. Його слід використовувати лише як крайній захід і протягом найкоротшого відповідного періоду часу. Він має підлягати судовому перегляду.</p> <p>С. Вік і системи юстиції щодо дітей Системи з винятками щодо мінімального віку П. 25</p> <p>Комітет занепокоєний практикою, яка допускає винятки із використання нижчого мінімального віку кримінальної відповідальності у випадках, коли, наприклад, дитину звинувачують у вчиненні серйозного злочину. Такі практики, як правило, створюються для реагування на суспільний тиск і не ґрунтуються на раціональному розумінні розвитку дітей. Комітет наполегливо рекомендує державам-учасницям скасувати такі підходи та встановити один стандартний вік, нижче якого діти не можуть бути притягнуті до відповідальності згідно з кримінальним правом, без винятку.</p>	<p>судили, тому до них не можуть бути застосовані санкції.</p> <p>Закон передбачає два вікові обмеження. Необхідно встановити один стандартизований вік, не досягши якого діти не можуть нести відповідальності. Без винятку.</p> <p>Коригувальні заходи не можуть бути використані для різних програм і втручань із залученням дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності, у місцевій громаді.</p> <p>Подумайте про внесення змін до термінології, замість «виправних», можливо, було б краще посилатися на «освітні» заходи, але, можливо, це лише питання перекладу.</p>
--	---	---

	<p>Системи з двома мінімальними віками</p> <p>П. 27: Ми закликаємо держави встановити єдиний відповідний мінімальний вік і забезпечити, щоб така правова реформа не призвела до регресивної позиції щодо мінімального віку кримінальної відповідальності.</p>	
<p>Стаття 24: Відновні заходи щодо дитини у конфлікті із законом</p>	<p>Керівні принципи РЄ Е. Дружня до дитини юстиція після судового розгляду Керівний принцип 82: Заходи і санкції щодо дітей, які перебувають у конфлікті із законом, завжди мають бути конструктивною та індивідуальною реакцією на вчинені дії, враховуючи принцип пропорційності, вік дитини, фізичний та психічний добробут і розвиток, а також обставини справи. Має бути гарантовано право на освіту, професійну підготовку, працевлаштування, реабілітацію та реінтеграцію.</p> <p>Рекомендація РЄ щодо Європейських правил для неповнолітніх правопорушників, які підлягають санкціям або заходам П. 15: Система правосуддя щодо дітей повинна дотримуватися міждисциплінарного та міжвідомчого підходу та бути інтегрована з більш широкими соціальними ініціативами для дітей з метою</p>	<p>Як зазначено вище.</p> <p>Термін «вільний час» — досить широкий. Він включає відвідування спортивних заходів, різноманітних гуртків, що в цілому позитивно впливає на дитину. Також не зрозуміло, що означає «встановлення особливих вимог до поведінки». Це дуже оціночне поняття. Дитина має право на самовираження, і це право мають поважати відповідні фахівці.</p>

	<p>забезпечення цілісного підходу та безперервності догляду за дітьми-правопорушниками (принципи залучення громади та постійного догляду).</p> <p>П. 23.1: На всіх етапах процесу має бути передбачено широкий спектр громадських санкцій і заходів, пристосованих до різних стадій розвитку дітей-правопорушників.</p> <p>П. 23.2: Пріоритет надається санкціям і заходам, які можуть мати виховний вплив, а також є відновлювальною реакцією на правопорушення, вчинені неповнолітніми правопорушниками.</p> <p>Рекомендація РЄ щодо нових способів боротьби зі злочинністю неповнолітніх і ролі юстиції для дітей</p> <p>III. Нові відповіді</p> <p>П. 8: Розробити ширший спектр інноваційних та ефективніших (але все ще пропорційних) громадських санкцій і заходів. Вони мають безпосередньо стосуватися поведінки правопорушення та потреб правопорушника. Вони також повинні залучати батьків правопорушника або іншого законного опікуна (якщо вони не становлять загрози) і, де це можливо та доцільно, надавати потерпілій посередництво, відновлення та відшкодування.</p>	
--	--	--

<p>Стаття 25: Організація виконання відновних заходів</p>	<p>Як зазначено вище.</p>	<p>Повна відповідність.</p>
<p>Стаття 26: Захист прав та інтересів дитини, яка є потерпілою або свідком</p>	<p>Керівні принципи РЄ I. Загальні елементи юстиції, дружньої до дитини 1. Інформування та консультації З моменту першого звернення до системи правосуддя чи інших компетентних органів і протягом цього процесу діти та їхні батьки повинні бути негайно та належним чином поінформовані, зокрема про таке: a. їхні права, наявні інструменти у разі порушення їхніх прав чи будь-яке інше втручання. b. відповідну систему й процедури; c. наявні механізми підтримки дитини; d. доречність і можливі наслідки конкретного судового або позасудового розгляду; f. час і місце судового розгляду та інших відповідних подій, таких як слухання, якщо дитина постраждала особисто; g. загальний хід і результат провадження або втручання; h. доступність заходів захисту; i. наявні механізми перегляду рішень, що стосуються дитини; j. наявні можливості отримати відшкодування від правопорушника або від держави через судовий процес, через альтернативне цивільне провадження або через інші процеси; k. наявність служб (медичних, психологічних, соціальних, усного та письмового перекладу та інших)</p>	<p>Часткова відповідність.</p> <p>Питання захисту прав дітей, які потерпіли та/або свідками злочинів, — складне. Воно має розглядатися в кількох статтях, щоб забезпечити чіткість і безперервне впровадження. Тому окремі статті мають бути присвячені дотриманню наступних прав: бути проінформованим, бути почутим та висловлювати свою думку, безоплатну правову допомогу, захист приватного життя, захист від вторинної віктимізації, безпеку, відшкодування шкоди, спеціальні процесуальні гарантії</p>

	<p>або організацій, які можуть надати підтримку, екстрену фінансову підтримку тощо;</p> <p>1. будь-які спеціальні домовленості, доступні для того, щоб захистити, наскільки це можливо, їхні інтереси, якщо вони проживають в іншій державі.</p> <p>2. Інформація та рекомендації повинні надаватися дітям відповідно до їхнього віку й ступеня зрілості, зрозумілою їм мовою, з урахуванням гендерних і культурних особливостей.</p> <p>3. Як правило, інформацію мають отримувати безпосередньо як дитина, так і батьки чи законні представники.</p> <p>4. Має бути доступний і широко розповсюджений орієнтований на дітей матеріал, що містить відповідну правову інформацію, а також мають бути створені спеціальні інформаційні служби для дітей, як-от спеціалізовані вебсайти та лінії довіри.</p> <p>2. Захист приватного та сімейного життя</p> <p>Керівний принцип 6:</p> <p>...Не можуть бути доступні або опубліковані, зокрема в засобах масової інформації, жодна інформація або персональні дані, які могли б розкрити або опосередковано дозволити розкрити особу дитини, включаючи зображення, детальні описи дитини або сім'ї дитини, імена або адреси, аудіо та відеозаписи тощо.</p> <p>Керівний принцип 9:</p>	
--	---	--

	<p>Кожного разу, коли дітей заслуховують або коли діти дають свідчення під час судового чи позасудового провадження чи іншого втручання, якщо це доцільно, процес має відбуватися непублічно. Як правило, мають бути присутні лише ті, хто безпосередньо причетний до справи, за умови, що вони не заважатимуть дітям давати показання.</p> <p>Керівний принцип 10: Фахівці, які працюють з дітьми та для дітей, повинні дотримуватися суворих правил конфіденційності, за винятком випадків, коли існує ризик заподіяння шкоди дитині.</p> <p>3. Безпека (спеціальні запобіжні заходи)</p> <p>Керівний принцип 11: У всіх судових і несудових процедурах або інших втручаннях діти повинні бути захищені від шкоди, включаючи залякування, репресії та вторинну віктимізацію.</p> <p>Керівний принцип 13: Особливі запобіжні заходи повинні застосовуватися до дітей, якщо передбачуваний злочинець — хтось із батьків, член сім'ї або основний опікун.</p> <p>6. Свідчення / заяви дітей</p> <p>Керівні принципи 64-74</p> <p>64. Розмови з дітьми та збір заяв дітей мають проводити кваліфіковані фахівці. Необхідно докласти зусиль для того, щоб діти давали свідчення в найсприятливішому середовищі та за найбільш прийнятних умов, враховуючи їхній вік,</p>	
--	---	--

	<p>зрілість і рівень розуміння та будь-які труднощі спілкування, які вони можуть мати.</p> <p>65. Слід заохочувати дітей, які є жертвами або свідками, надавати аудіовізуальні заяви, поважаючи при цьому право інших сторін оскаржувати зміст таких заяв.</p> <p>66. Якщо необхідна більше, ніж одна розмова, бажано, щоб ці розмови проводила та сама особа, щоб забезпечити узгодженість підходу в найкращих інтересах дитини.</p> <p>67. Кількість розмов має бути якомога меншою, а їхня тривалість має бути адаптована до віку та рівня концентрації уваги дитини.</p> <p>68. Слід, наскільки це можливо, уникати прямого контакту, конфронтації або взаємодії між дитиною-жертвою чи дитиною-свідком і ймовірними злочинцями, якщо про це не просить дитина-жертва.</p> <p>69. Діти також повинні мати можливість давати свідчення у кримінальних справах без присутності ймовірного злочинця.</p> <p>70. Існування менш суворих правил надання свідчень, як-от відсутність вимоги присяги чи інших подібних заяв, або інших зручних для дітей процесуальних заходів, саме по собі не повинно зменшувати цінність свідчень або доказів дитини.</p>	
--	---	--

	<p>71. Необхідно розробити і впровадити протоколи допитів, які враховують різні етапи розвитку дитини, щоб підтвердити достовірність свідчень дітей. Необхідно уникати навідних запитань і таким чином підвищувати надійність.</p> <p>72. З огляду на найкращі інтереси та добробут дітей суддя має мати можливість дозволити дитині не давати свідчення.</p> <p>73. Заяви та докази дитини ніколи не слід вважати недійсними або недостовірними лише через вік дитини.</p> <p>74. Необхідно вивчити можливість взяття свідчень дітей-жертв і дітей-свідків у спеціально обладнаних для дітей установах і у дружньому для них середовищі.</p> <p>Е. Дружня до дитини юстиція після судового розгляду</p> <p>75. Адвокат дитини, опікун у провадженні або законний представник повинен повідомити та пояснити відповідне рішення чи вирок дитині мовою, адаптованою до рівня розуміння дитини, і повинен надати необхідну інформацію про можливі заходи, які можуть бути вжиті, наприклад, апеляція або незалежні механізми оскарження.</p> <p>79. Після винесення рішень у дуже конфліктних провадженнях спеціалізовані служби повинні</p>	
--	---	--

	<p>надавати дітям та їхнім родинам консультації та підтримку, в ідеалі безкоштовно.</p> <p>80. Для жертв недбалості, насильства, жорстокого поводження чи інших злочинів має бути забезпечено особливе медичне обслуговування та відповідні програми чи заходи соціального й терапевтичного втручання, в ідеалі безкоштовні, а дітей та осіб, які піклуються про них, слід негайно й належним чином інформувати про наявність таких послуг.</p> <p>81. Адвокат, опікун або законний представник дитини повинен мати повноваження вживати всіх необхідних заходів щодо позовів про відшкодування збитків під час або після кримінального провадження, у якому дитина була жертвою. У відповідних випадках витрати можуть бути покриті державою та стягнені з винуватця.</p> <p>V. Сприяння іншим заходам, дружнім до дітей</p> <p>ж. створити сприятливі для дітей міжвідомчі та міждисциплінарні центри для дітей-жертв і дітей-свідків, де можна запитувати дітей та здійснювати медичні обстеження для цілей судово-медичної експертизи, комплексно оцінювати, а також надавати їм усі необхідні терапевтичні послуги від відповідних професіоналів;</p> <p>к. створити спеціалізовані й доступні служби підтримки та інформації, такі як безкоштовні онлайн-консультації, лінії довідки та місцеві громадські служби;</p>	
--	---	--

	<p>I. забезпечити, щоб усі зацікавлені спеціалісти, які працюють з дітьми в системах правосуддя, отримували відповідну підтримку та навчання, а також практичне керівництво, щоб гарантувати й належним чином реалізувати права дітей, зокрема під час оцінки найкращих інтересів дітей у всіх видах процедур, які їх стосуються або впливають на них.</p> <p>Лансаротська конвенція Ради Європи Розділ IV — Захисні заходи та допомога жертвам Стаття 11 — Принципи</p> <ul style="list-style-type: none"> - Створення ефективних соціальних програм і мультидисциплінарних структур для надання необхідної підтримки жертвам, їхнім родинам / опікунам. - Вжити необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб у випадках, коли вік жертви не визначений і є підстави вважати, що постраждала особа є дитиною, їй надавалися заходи захисту та допомоги, доступні дітям, на період визначення її віку. <p>Стаття 14 — Допомога постраждалим особам</p> <ul style="list-style-type: none"> - Вжити необхідних законодавчих чи інших заходів для надання допомоги жертвам у короткостроковій та довгостроковій перспективі у їхньому фізичному та психосоціальному відновленні, беручи до уваги погляди, потреби та занепокоєння дитини;	
--	---	--

	<p>- Співпрацювати з ГО, іншими відповідними організаціями чи іншими елементами громадянського суспільства, які займаються наданням допомоги жертвам;</p> <p>Якщо батьки або особи, які піклуються про дитину, залучені до її сексуальної експлуатації або сексуального насильства, процедури втручання, вжиті відповідно до п. 1 статті 11, включають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - можливість усунення ймовірного злочинця; - можливість вилучення жертви з родинного оточення. <p>Умови та тривалість такого вилучення визначаються відповідно до інтересів дитини.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Вжити необхідних законодавчих чи інших заходів для забезпечення того, щоб особи, які є близькими до жертви, могли отримати, у відповідних випадках, терапевтичну допомогу, зокрема, невідкладну психологічну допомогу. <p>Стаття 27 — Санкції та заходи Встановити, що доходи, отримані злочинним шляхом, або конфісковане майно можуть перераховуватися до спеціального фонду для фінансування програм профілактики та допомоги жертвам.</p> <p>Розділ VII — Розслідування, кримінальне переслідування та процесуальне право Стаття 30 — Принципи</p>	
--	--	--

	<p>Використовувати підхід, спрямований на захист постраждалих осіб, забезпечуючи, щоб розслідування та кримінальне провадження не посилювали травми, пережиті дитиною, і щоб дії кримінального правосуддя супроводжувалися допомогою, якщо це необхідно.</p> <p>Стаття 31 — Загальні заходи щодо захисту</p> <p>Вжити необхідних заходів на всіх стадіях провадження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Інформувати їх про їхні права та доступні послуги, загальний хід розслідування та провадження, їхню роль у цьому та результати їхніх справ; - Інформувати їх про тимчасове чи остаточне звільнення особи, яка притягується до кримінальної відповідальності чи засуджена; - Надавати їм можливість брати участь у розгляді справи; - Надавати їм відповідні допоміжні послуги; - Захищати їхню конфіденційність; - Дбати про їхню безпеку; - Забезпечити уникнення контактів між жертвами та злочинцями, за винятком випадків, коли це буде оцінено за найкраще в інтересах дитини; - Забезпечити доступ до безоплатної правової допомоги; - Призначити потерпілому особливого представника; - залучати інші організації, наприклад, ГО для допомоги / підтримки постраждалим; - Надання інформації відповідно до віку та рівня зрілості дітей мовою, яку вони можуть зрозуміти.	
--	---	--

	<p>Стаття 35 — Опитування дітей</p> <ul style="list-style-type: none"> - без невиправданої затримки; - у призначених або пристосованих для цього приміщеннях; - здійснюється підготовленими фахівцями; - одна і та ж особа проводить усі опитування та розмови, якщо це доцільно та можливо; - кількість бесід максимально обмежена; - дитину може супроводжувати законний представник або дорослий на її вибір; - усі бесіди можуть бути записані на відео та прийняті як доказ під час провадження; - за можливості проведення слухання без присутності громадськості; - потерпілий дає показання за допомогою комунікаційних технологій. <p>Стамбульська конвенція Ради Європи</p> <p>Стаття 26 — Захист і підтримка дітей-свідків</p> <ul style="list-style-type: none"> - Забезпечити надання послуг захисту та підтримки жертвам, враховуючи права і потреби дітей-свідків усіх форм насильства, які охоплюються цією Конвенцією; - Заходи повинні включати психосоціальне консультування дітей-свідків відповідно до їхнього віку згідно із принципом найкращих інтересів дитини. <p>Стаття 56 — Заходи щодо захисту</p> <p>До дитини, яка є свідком насильства щодо жінок і домашнього насильства, застосовуються спеціальні заходи захисту з урахуванням найкращих інтересів дитини.</p>	
--	---	--

--	--	--

Рекомендації щодо подальшої гармонізації / дій:

➤ **Стаття 18:**

Визначити, що соціально-психологічна реабілітація дитини, яка перебуває у конфлікті із законом, здійснюється під час «відбування нею покарання у вигляді позбавлення волі».

➤ **Стаття 23:**

- Заходи корекції не повинні застосовуватися до дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності, які вчинили злочинну поведінку. Діти, які не досягли віку мінімальної кримінальної відповідальності, надто малі, щоб їх притягували до відповідальності та судили, тому до них не можуть бути застосовані санкції.

- Закон має передбачити лише одну стандартизовану вікову межу, нижче якої діти не можуть бути притягнуті до відповідальності. Без винятку.

- Коригувальні заходи не можуть бути використані для різних програм і втручань із залученням дітей, які не досягли віку мінімальної кримінальної відповідальності, у місцевій громаді.

- Подумайте про внесення змін до термінології, замість «виправних», можливо, було б краще посилатися на «освітні» заходи, але, можливо, це лише питання перекладу.

➤ **Стаття 26:**

Питання захисту прав дітей, які потерпілі та/або свідками злочинів, — складне. Воно має розглядатися комплексно в кількох положеннях, щоб забезпечити чіткість, комплексний захист і підтримку дітей та безперерйне впровадження. Тому необхідно детально врегулювати забезпечення наступних прав: бути проінформованим, бути почутим та висловлювати свою думку, безоплатну правову допомогу, захист приватного життя, захист від вторинної віктимізації, безпеку, відшкодування шкоди, спеціальні процесуальні гарантії.

РОЗДІЛ IV — ВИВЕДЕННЯ ДИТИНИ З КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Положення законопроекту	Керівні принципи РЄ / інші відповідні стандарти	Рівень відповідності / Пояснення
-------------------------	---	----------------------------------

<p>Стаття 27: Завдання виведення дитини з кримінального провадження</p>	<p>Керівні принципи РЄ</p> <p>В. Дружня до дитини юстиція до судового розгляду</p> <p>Керівний принцип 24: Варто заохочувати альтернативи судовому розгляду, такі як медіація, використання заходів заміни покарання (судових механізмів) та альтернативне вирішення спорів, коли вони можуть найкращим чином служити інтересам дитини. Попереднє використання таких альтернатив не повинно використовуватися як перешкода для доступу дитини до правосуддя.</p> <p>Керівний принцип 25: Дітей необхідно ретельно інформувати й консультувати про можливості звернення до судового розгляду або альтернативні засоби за межами судових установ. Ця інформація також повинна пояснювати можливі наслідки кожного варіанту. На основі належної інформації, як юридичної, так і іншої, повинен бути доступний вибір для використання або судових процедур, або альтернатив судових проваджень, якщо вони існують. Дітям слід надати можливість отримати юридичну консультацію та іншу допомогу у визначенні відповідності та бажаності запропонованих альтернатив. Приймаючи таке рішення, слід враховувати думку дитини.</p> <p>Керівний принцип 26: Альтернативи судовому розгляду повинні гарантувати еквівалентний рівень правових гарантій. Повага до прав дитини, як описано в цих керівних принципах і в</p>	<p>Повна відповідність.</p> <p>Водночас, невідповідність поняття «виведення дитини з кримінального провадження», що викладене у п. 1 ч. 1 ст. 1 Законопроєкту № 5617, чинному законодавству впливає також зі змісту окремого розділу IV «Виведення дитини з кримінального провадження» цього Закону та запропонованого § 1-1 глави 38 КпПК (зі змінами, внесеними законопроєктом № 5618).</p>
--	---	---

	<p>усіх відповідних правових документах про права дитини, має бути гарантована однаковою мірою як у судовому, так і в позасудовому провадженні.</p> <p>КпПД, ст. 40(3)(b) Держави-учасниці повинні сприяти, коли це доцільно та бажано, заходам роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, не вдаючись до судового розгляду.</p> <p>Загальний коментар № 24 В. Втручання для дітей, які досягли мінімального віку кримінальної відповідальності Втручання, які уникають використання судового розгляду П. 16: Заміні покарання як способу роботи з дітьми має надаватися перевага в більшості випадків. Держави-учасниці повинні постійно розширювати коло правопорушень, щодо яких можлива заміна покарання, включаючи серйозні правопорушення, де це доречно. Можливості заміни покарання повинні бути доступними якомога раніше після контакту із системою та на різних етапах протягом процесу. Заміна покарання має бути невід'ємною частиною системи дитячого правосуддя, і, відповідно до ст. 40(3)(b) Конвенції права людини та правові гарантії дітей необхідно поважати й захищати в усіх процесах і програмах заміни покарання.</p> <p>П. 17:</p>	
--	--	--

	<p>На розсуд Держав-учасниць може бути залишено рішення щодо точного характеру та змісту заходів заміни покарання, а також вжиття необхідних законодавчих та інших заходів для їх реалізації. Комітет зазначає, що можуть бути розроблені різноманітні програми на рівні громад, як-от, громадські роботи, нагляд і наставництво з боку призначених посадових осіб, сімейні конференції та інші варіанти відновного правосуддя, включно зі сплатою відшкодування постраждалим особам.</p> <p>П. 18:</p> <p>(а) Заміну покарання слід застосовувати лише тоді, коли є переконливі докази того, що дитина вчинила передбачуване правопорушення, що вона вільно й добровільно визнає відповідальність, без залякування чи тиску, і що зізнання не буде використано проти дитини в будь-якому подальшому судовому провадженні;</p> <p>(с) У законі мають бути визначені випадки, коли можлива заміна покарання, а відповідні рішення поліції, прокуратури та/або інших органів мають регулюватися та підлягати перегляду. Усі державні службовці та особи, які беруть участь у процесі заміни покарання, повинні отримати необхідну підготовку та підтримку;</p>	
<p>Стаття 28: Виведення дитини з кримінального провадження</p>	<p>Як зазначено вище.</p>	<p>Повна відповідність.</p>

<p>Стаття 29: Умови відновного примирення (медіації)</p>	<p>Керівні принципи РЕ</p> <p>В. Дружня до дитини юстиція до судового розгляду</p> <p>Керівний принцип 24:</p> <p>Варто заохочувати альтернативи судовому розгляду, такі як медіація, використання заходів заміни покарання (судових механізмів) та альтернативне вирішення спорів, коли вони можуть найкращим чином служити інтересам дитини. Попереднє використання таких альтернатив не повинно використовуватися як перешкода для доступу дитини до правосуддя.</p> <p>Рекомендація РЕ щодо Європейських правил для неповнолітніх правопорушників, які підлягають санкціям і заходам</p> <p>П. 8:</p> <p>- Розробити ширший спектр інноваційних та ефективніших (але все ще пропорційних) громадських санкцій і заходів. Вони мають безпосередньо стосуватися поведінки правопорушення та потреб правопорушника. Вони також повинні залучати батьків правопорушника або іншого законного опікуна (якщо це не вважається контрпродуктивним) і, де це можливо та доцільно, надавати жертві посередництво, відновлення та відшкодування.</p> <p>П. 12:</p> <p>Посередництво (медіація) або інші відновні заходи повинні заохочуватися на всіх етапах роботи з дітьми-правопорушниками.</p>	<p>Часткова відповідність.</p> <p>Законопроект не передбачає участі батьків / опікунів у відновному примиренні (медіації) як обов'язкову умову. Водночас, відповідно до частини шостої статті 31 законопроекту проведення відновного примирення (медіації) за участю дітей у конфлікті з законом відбувається із залученням їх представників або законних представників, близьких родичів, членів сім'ї.</p>
---	---	--

<p>Стаття 30: Гарантії учасників відновного примирення (медіації) у кримінальному провадженні</p>	<p>Загальний коментар № 24 В. Втручання для дітей, які досягли мінімального віку кримінальної відповідальності Втручання, які уникають використання судового розгляду П. 18: Комітет наголошує на такому: (а) Заміну покарання слід застосовувати лише тоді, коли є переконливі докази того, що дитина вчинила передбачуване правопорушення, що вона вільно й добровільно визнає відповідальність, без залякування чи тиску, і що зізнання не буде використано проти дитини в будь-якому подальшому судовому провадженні; (б) вільна та добровільна згода дитини на заміну покарання має ґрунтуватися на адекватній та конкретній інформації про характер, зміст і тривалість заходу, а також на розумінні наслідків відмови співпрацювати або виконувати захід;</p>	<p>Повна відповідність.</p>
<p>Стаття 31: Порядок проведення відновного примирення (медіації)</p>	<p>Рекомендація РЕ щодо відновного правосуддя у кримінальних справах (2018 р.) IV. Правові основи відновної юстиції в кримінальному процесі П. 24: Якщо відновне правосуддя залучає дітей (як потерпілих, так і правопорушників), їхні батьки, законні опікуни або інша відповідна доросла особа мають право бути присутніми на будь-якому провадженні, щоб забезпечити дотримання їхніх прав. Будь-які спеціальні положення та правові гарантії, що</p>	<p>Повна відповідність.</p>

	<p>регулюють їхню участь у судовому розгляді, також повинні застосовуватися до їхньої участі у відновному правосудді.</p> <p>Загальний коментар № 24 В. Втручання для дітей, які досягли мінімального віку кримінальної відповідальності Втручання, які уникають використання судового розгляду П. 18:</p> <p>(с) У законі мають бути визначені випадки, коли можлива заміна покарання, а відповідні рішення поліції, прокуратури та/або інших органів мають регулюватися та підлягати перегляду;</p> <p>(d) дитині повинна бути надана можливість звернутися за юридичною чи іншою належною допомогою, пов'язаною із заміною покарання, запропонованою компетентними органами, а також можливість перегляду цього заходу;</p> <p>(f) Завершення заміни покарання має призвести до остаточного закриття справи. Попри те, що конфіденційні записи про заміну покарання можуть зберігатися для адміністративних, оглядових, слідчих і дослідницьких цілей, вони не повинні розглядатися як кримінальні вироки або призводити до судимостей.</p>	
--	--	--

<p>Стаття 32: Відшкодування шкоди при проведенні відновного примирення (медіації)</p>	<p>Керівні принципи РЄ</p> <p>В. Дружня до дитини юстиція до судового розгляду</p> <p>Керівний принцип 24:</p> <p>Варто заохочувати альтернативи судовому розгляду, такі як медіація, використання заходів заміни покарання (судових механізмів) та альтернативне вирішення спорів, коли вони можуть найкращим чином служити інтересам дитини. Попереднє використання таких альтернатив не повинно використовуватися як перешкода для доступу дитини до правосуддя.</p> <p>Рекомендація РЄ щодо Європейських правил для неповнолітніх правопорушників, які підлягають санкціям і заходам</p> <p>П. 8:</p> <p>- Розробити ширший спектр інноваційних та ефективніших (але все ще пропорційних) громадських санкцій і заходів. Вони мають безпосередньо стосуватися поведінки правопорушення та потреб правопорушника. Вони також повинні залучати батьків правопорушника або іншого законного опікуна (якщо це не вважається контрпродуктивним) і, де це можливо та доцільно, надавати жертві посередництво, відновлення та відшкодування.</p> <p>П. 12:</p> <p>Посередництво (медіація) або інші відновні заходи повинні заохочуватися на всіх етапах роботи з дітьми-правопорушниками.</p>	<p>Повна відповідність.</p>
--	---	-----------------------------

<p>Ст. 33: Порядок виконання угоди про виведення дитини з кримінального провадження</p>	<p>Як зазначено вище.</p>	<p>Повна відповідність.</p>
<p>Стаття 34: Правові наслідки проходження відновного примирення (медіації) та виконання інших відновних заходів, передбачених угодою про виведення з кримінального провадження</p>	<p>Загальний коментар № 24 В. Втручання для дітей, які досягли мінімального віку кримінальної відповідальності Втручання, які уникають використання судового розгляду П. 17: На розсуд Держав-учасниць може бути залишено рішення щодо точного характеру та змісту заходів заміни покарання, а також вжиття необхідних законодавчих та інших заходів для їх реалізації. Комітет зазначає, що можуть бути розроблені різноманітні програми на рівні громад, як-от, громадські роботи, нагляд і наставництво з боку призначених посадових осіб, сімейні конференції та інші варіанти відновного правосуддя, включно зі сплатою відшкодування постраждалим особам.</p> <p>П. 18: (с) У законі мають бути визначені випадки, коли можлива заміна покарання, а відповідні рішення поліції, прокуратури та/або інших органів мають регулюватися та підлягати перегляду. Усі державні службовці та особи, які беруть участь у процесі заміни покарання, повинні отримати необхідну підготовку та підтримку;</p>	<p>Повна відповідність.</p>

Рекомендації щодо подальшої гармонізації / дій:

➤ **Стаття 27:**

Привести процес виведення дитини з кримінального провадження у відповідність до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України (див. коментар до ст. 1 законопроекту № 5617).

➤ **Стаття 29:**

Визначити обов'язкову участь батьків (опікунів, піклувальників) у відновному примиренні (медіації).

РОЗДІЛ V — ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

Положення законопроекту	Керівні принципи РЕ / інші відповідні стандарти	Рівень відповідності / Пояснення
<p>У Законі України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» у ч. 1 ст. 1, зміна абзацу четвертого про «уповноважені підрозділи органів Національної поліції»</p>	<p>Керівні принципи РЕ IV. Дружня до дитини юстиція до, під час і після судового розгляду A. Загальні елементи юстиції, дружньої до дитини б. Позбавлення волі Керівний принцип 19: Будь-яка форма позбавлення волі дітей має бути крайнім заходом і здійснюватися на найкоротший відповідний період часу.</p> <p>Пояснювальна записка: 73. Особливу увагу слід звернути на те, як поведуться з утримуваними дітьми, враховуючи їхню природну вразливість. Практичні заходи щодо затримання дітей пропонуються в багатьох інструментах Ради Європи, наприклад, у Рекомендації CM/Rec(2008)11 щодо Європейських правил стосовно неповнолітніх правопорушників, які підлягають санкціям або заходам, або у стандартах Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Як</p>	<p>Не відповідає вимогам.</p> <p>Згідно з міжнародними стандартами, основною метою позбавлення волі має бути реінтеграція дитини та взяття нею на себе конструктивної ролі в суспільстві. Таким чином, у всіх місцях позбавлення волі дітей має діяти режим, спрямований на реінтеграцію дитини в громаду.</p> <p>У законі мають бути чітко визначені критерії застосування попереднього ув'язнення, які мають застосовуватися передусім для забезпечення явки на судові засідання та якщо дитина становить безпосередню небезпеку для інших. Якщо дитина вважається небезпечною (для себе чи для інших), слід застосувати заходи захисту дитини. Досудове ув'язнення повинно підлягати регулярному перегляду, а його тривалість</p>

	<p>зазначено в попередньому документі, необхідно вжити особливих зусиль, щоб уникнути досудового ув'язнення. Міжнародні органи з прав дитини дуже критично ставляться до його використання та прагнуть його скоротити. Однак у певних випадках досудове ув'язнення може бути необхідним, наприклад, щоб уникнути ризику фальсифікації доказів, впливу на свідків або коли існує ризик змови чи втечі тощо.</p> <p>74. Оскільки вже існують численні стандарти щодо прав неповнолітніх, позбавлених волі, немає необхідності повторювати їх у керівних принципах. Основний принцип полягає в тому, що жодні інші права дитини не можуть бути обмежені, крім права на свободу, як наслідок позбавлення волі. Як чітко зазначено в Керівних принципах 19 і 20, слід уникати, наскільки це можливо, засобів правового захисту, які включають затримання в будь-якій формі. Вони повинні бути лише крайнім заходом, використовуватися протягом якомога більш короткого часу та обмежуватися серйозними випадками. Це життєво важливе юридичне зобов'язання. Крім того, загальновідомо, що затримання не зменшує ризик рецидиву.</p> <p>Рекомендація РЄ щодо Європейських правил для неповнолітніх правопорушників, які підлягають санкціям і заходам, 2008 р.</p> <p>Частина I — Основні принципи, сфера застосування та визначення</p> <p>A. Основні принципи</p> <p>10. Позбавлення волі неповнолітнього — це крайній захід, який призначається і виконується на найкоротший</p>	<p>повинна бути обмежена законом. Усі учасники системи дитячого правосуддя повинні надавати пріоритет справам дітей, які перебувають під вартою.</p>
--	--	--

	<p>строк. Необхідно вжити особливих зусиль, щоб уникнути досудового ув'язнення.</p> <p>Рекомендація РЄ щодо нових способів боротьби зі злочинністю неповнолітніх і ролі юстиції для дітей</p> <p>П. 15:</p> <p>Якщо неповнолітніх утримують під вартою в поліції, слід враховувати їхній статус неповнолітніх, вік, уразливість і рівень зрілості. Їх слід негайно поінформувати про їхні права та гарантії таким чином, щоб забезпечити повне розуміння ними. Під час допиту поліцією вони, в принципі, повинні перебувати в супроводі своїх батьків / законних опікунів або іншої відповідної дорослої особи. Вони також повинні мати право на доступ до адвоката та лікаря. Вони не повинні перебувати під вартою довше ніж 48 годин загалом, а для молодших правопорушників слід докласти всіх зусиль для ще більшого скорочення цього часу. Тримання неповнолітніх під вартою в поліції має контролюватися компетентними органами.</p> <p>КпПД Загальний коментар № 24</p> <p>Позбавлення волі, включаючи досудове ув'язнення та ув'язнення після суду</p> <p>Провідні принципи</p> <p>П. 86:</p> <p>Комітет із занепокоєнням відзначає, що в багатьох країнах діти сидять під вартою місяцями або навіть роками, що є серйозним порушенням статті 37(b) Конвенції. Досудове ув'язнення повинно застосовуватися винятково у найсерйозніших випадках. І навіть тоді лише після ретельного розгляду режиму обмеження. Заміна покарання на досудовому етапі зменшує використання тримання під вартою, але навіть якщо дитина має бути</p>	
--	---	--

	<p>судима в системі дитячого правосуддя, заходи, не пов'язані з позбавленням волі, повинні бути ретельно спрямовані на обмеження використання досудового тримання під вартою.</p> <p>П. 87: У законі мають бути чітко визначені критерії застосування попереднього ув'язнення, які мають застосовуватися передусім для забезпечення явки на судове засідання та якщо дитина становить безпосередню небезпеку для інших. Якщо дитина вважається небезпечною (для себе чи для інших), слід застосувати заходи захисту дитини. Досудове ув'язнення повинно підлягати регулярному перегляду, а його тривалість повинна бути обмежена законом. Усі учасники системи дитячого правосуддя повинні надавати пріоритет справам дітей, які перебувають під вартою.</p>	
<p>У ч. 2 ст. 5 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» внести зміни до вісімнадцятого абзацу щодо затримання</p>	<p>Керівні принципи РЕ Керівний принцип 20: При призначенні позбавлення волі діти повинні, як правило, утримуватися окремо від дорослих. Коли діти утримуються разом із дорослими, це має відбуватися з виняткових причин і ґрунтуватися виключно на найкращих інтересах дитини. За будь-яких обставин дітей слід утримувати в приміщеннях, які відповідають їхнім потребам.</p> <p>Загальний коментар № 24 С. Вік і системи юстиції щодо дітей Вік мінімальної кримінальної відповідальності Системи з винятками щодо мінімального віку</p>	<p>Часткова відповідність.</p> <p>Закон передбачає, що волі можуть бути позбавлені діти віком від 11 років. Необхідно встановити один стандартизований вік, не досягши якого діти не можуть нести відповідальності. Без винятку.</p> <p>Загальний коментар 24, прийнятий КзПД у 2019 році, замінив Загальний коментар 10 від 2007 року, щоб відобразити події, що відбулися в міжнародному контексті з 2007 року, в тому числі ті, що стосуються</p>

	<p>25. Комітет занепокоєний практикою, яка допускає винятки із використання нижчого мінімального віку кримінальної відповідальності у випадках, коли, наприклад, дитину звинувачують у вчиненні серйозного злочину. Такі практики, як правило, створюються для реагування на суспільний тиск і не ґрунтуються на раціональному розумінні розвитку дітей. Комітет наполегливо рекомендує державам-учасницям скасувати такі підходи та встановити один стандартний вік, нижче якого діти не можуть бути притягнуті до відповідальності згідно з кримінальним правом, без винятку.</p> <p>Системи з двома мінімальними віками</p> <p>26. Декілька держав-учасниць застосовують два мінімальні вікові обмеження для кримінальної відповідальності (наприклад, 7 і 14 років) з презумпцією, що дитина, яка досягла меншого віку або старша за нього, але ще не досягла вищого, не несе кримінальної відповідальності, якщо не буде продемонстровано достатню зрілість. Спочатку ця система була розроблена як захисна, але на практиці не виявилася такою. Хоча існує певна підтримка ідеї індивідуальної оцінки кримінальної відповідальності, Комітет зауважив, що вона залишає багато питань на розсуд суду і це призводить до дискримінаційної практики.</p> <p>27. Ми закликаємо держави встановити єдиний відповідний мінімальний вік і забезпечити, щоб така правова реформа не призвела до регресивної позиції щодо мінімального віку кримінальної відповідальності.</p>	<p>мінімального віку кримінальної відповідальності. Таким чином, загальний коментар 24 підняв рекомендований мінімальний вік кримінальної відповідальності принаймні до 14 років. Він також закликав держави-учасниці встановити єдиний відповідний мінімальний вік, нижче якого діти не можуть бути притягнуті до відповідальності в кримінально-правових процедурах, без винятку.</p>
--	--	---

	<p>Застосування системи правосуддя щодо дітей</p> <p>F. Позбавлення волі, включаючи досудове ув'язнення та ув'язнення після суду</p> <p>Провідні принципи</p> <p>П. 85:</p> <p>Провідні принципи застосування позбавлення волі такі: (a) арешт, затримання або тюремне ув'язнення дитини має застосовуватися лише відповідно до закону, лише як крайній захід і протягом найкоротшого належного періоду часу; і (b) жодна дитина не може бути позбавлена волі незаконно чи свавільно. Арешт часто є відправною точкою досудового ув'язнення, і держави повинні забезпечити, щоб закон накладав чіткі зобов'язання на працівників правоохоронних органів щодо застосування статті 37 у контексті арешту. Держави також повинні забезпечити, щоб дітей не тримали в транспортних засобах або в камерах поліції, за винятком крайнього заходу і протягом найкоротшого періоду часу, і щоб вони їх не утримували разом з дорослими, за винятком випадків, коли це відповідає їхнім найкращим інтересам. Механізми швидкої передачі батькам або відповідним дорослим мають бути пріоритетними.</p> <p>Процесуальні права (ст. 37 (d))</p> <p>П. 89:</p> <p>Кожна дитина, позбавлена волі, має право на швидкий доступ до правової та іншої відповідної допомоги, а також право оскаржити законність позбавлення її волі в суді чи іншому компетентному, незалежному та неупередженому органі, і до швидкого прийняття рішення щодо будь-якої такої дії. Комітет рекомендує,</p>	
--	--	--

	<p>щоб жодна дитина не була позбавлена волі, за винятком тих випадків, коли існує справжня занепокоєність питаннями громадської безпеки чи здоров'ям. Комітет закликає держави-учасниці встановити вікову межу, нижче якої діти не можуть бути законно позбавлені волі, наприклад, 16 років.</p> <p>П. 90:</p> <p>Кожна дитина, заарештована та позбавлена волі, має бути доставлена до компетентного органу протягом 24 годин для перевірки законності позбавлення волі або продовження такого позбавлення. Комітет також рекомендує державам-учасницям забезпечити регулярний перегляд досудового ув'язнення з метою його припинення. У випадках, коли умовне звільнення дитини під час або до першої появи (протягом 24 годин) неможливе, дитина має бути офіційно обвинувачена у ймовірних правопорушеннях і постати перед судом або іншим компетентним, незалежним і неупередженим органом або судовим органом, щоб справа була розглянута якнайшвидше, але не пізніше ніж через 30 днів після набрання чинності досудового ув'язнення. Комітет, усвідомлюючи практику багаторазового та/або тривалого відкладення судових слухань, закликає держави-учасниці встановити максимальні обмеження щодо кількості та тривалості відстрочок і запровадити правові чи адміністративні положення для забезпечення того, щоб суд чи інший компетентний орган ухвалював остаточне рішення щодо обвинувачення не пізніше ніж через шість місяців з дати першого затримання, в іншому випадку дитина повинна бути звільнена.</p>	
--	---	--

	<p>П. 91: Право оскаржити законність позбавлення волі включає не лише право на оскарження судових рішень, а й право на доступ до суду для перегляду адміністративного рішення (прийнятого, наприклад, поліцією, прокуратурою та іншими компетентними органами). Держави-учасниці повинні встановити короткі часові рамки для завершення розгляду апеляцій та перегляду, щоб забезпечити швидке прийняття рішень, як того вимагає Конвенція.</p>	
<p>У Законі України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» внести правки у ст. 11 щодо «Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей»:</p>	<p>Загальний коментар № 24 IV. Основні елементи комплексної політики правосуддя щодо дитини A. Запобігання дитячим правопорушенням, включаючи раннє втручання, спрямоване на дітей, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності П. 11: Раннє втручання щодо дітей, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності, вимагає дружніх до дитини та мультидисциплінарних заходів щодо перших ознак поведінки, яка, якби дитина досягла мінімального віку кримінальної відповідальності, вважалася б правопорушенням. Необхідно розробити засновані на доказах програми втручання, які відобразатимуть не лише численні психосоціальні причини такої поведінки, але й захисні фактори, які можуть посилити стійкість. Втручанням має передувати комплексна та міждисциплінарна оцінка потреб дитини. Абсолютним пріоритетом є підтримка дітей у родинах і громадах. У виняткових випадках, коли потрібне розміщення за</p>	<p>Повна відповідність.</p>

	<p>межами дому, такий альтернативний догляд має бути переважно в сімейному оточенні, хоча в деяких випадках може бути доцільним розміщення в закладі інтернатного типу для надання необхідного спектру професійних послуг. Його слід використовувати лише як крайній захід і протягом найкоротшого відповідного періоду часу. Він має підлягати судовому перегляду.</p>	
<p>Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», внести зміни в частину 4 щодо «уповноважені підрозділи органів Національної поліції...»</p>	<p>Керівні принципи РЕ IV. Дружня до дитини юстиція до, під час і після судового розгляду A. Загальні елементи юстиції, дружньої до дитини б. Позбавлення волі Керівний принцип 19: Будь-яка форма позбавлення волі дітей має бути крайнім заходом і застосовуватися на найкоротший відповідний період часу.</p> <p>Пояснювальна записка: 73. Особливу увагу слід звернути на те, як поведуться з утримуваними дітьми, враховуючи їхню природну вразливість. Практичні заходи щодо затримання дітей пропонуються в багатьох інструментах Ради Європи, наприклад, у Рекомендації CM/Rec(2008)11 щодо Європейських правил стосовно неповнолітніх правопорушників, які підлягають санкціям або заходам, або у стандартах Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Як зазначено в попередньому документі, необхідно вжити особливих зусиль, щоб уникнути досудового ув'язнення. Міжнародні органи з прав дитини дуже критично</p>	<p>Часткова відповідність. Як зазначено вище.</p>

	<p>ставляться до його використання та прагнуть його скоротити. Однак у певних випадках досудове ув'язнення може бути необхідним, наприклад, щоб уникнути ризику фальсифікації доказів, впливу на свідків або коли існує ризик змови чи втечі тощо.</p> <p>74. Оскільки вже існують численні стандарти щодо прав неповнолітніх, позбавлених волі, немає необхідності повторювати їх у керівних принципах. Основний принцип полягає в тому, що жодні інші права дитини не можуть бути обмежені, крім права на свободу, як наслідок позбавлення волі. Як чітко зазначено в Керівних принципах 19 і 20, слід уникати, наскільки це можливо, засобів правового захисту, які включають затримання в будь-якій формі. Вони повинні бути лише крайнім заходом, використовуватися протягом якомога більш короткого часу та обмежуватися серйозними випадками. Це життєво важливе юридичне зобов'язання. Крім того, загальновідомо, що затримання не зменшує ризик рецидиву.</p> <p>Рекомендація РЄ щодо Європейських правил для неповнолітніх правопорушників, які підлягають санкціям і заходам, 2008 р.</p> <p>Частина I — Основні принципи, сфера застосування та визначення</p> <p>A. Основні принципи</p> <p>10. Позбавлення волі неповнолітнього — це крайній захід, який призначається і виконується на найкоротший строк. Необхідно вжити особливих зусиль, щоб уникнути досудового ув'язнення.</p> <p>Рекомендація РЄ щодо нових способів боротьби зі злочинністю неповнолітніх і ролі юстиції для дітей</p>	
--	--	--

	<p>П. 15: Якщо неповнолітніх утримують під вартою в поліції, слід враховувати їхній статус неповнолітніх, вік, уразливість і рівень зрілості. Їх слід негайно поінформувати про їхні права та гарантії таким чином, щоб забезпечити повне розуміння ними. Під час допиту поліцією вони, в принципі, повинні перебувати в супроводі своїх батьків / законних опікунів або іншої відповідної дорослої особи. Вони також повинні мати право на доступ до адвоката та лікаря. Вони не повинні перебувати під вартою довше ніж 48 годин загалом, а для молодших правопорушників слід докласти всіх зусиль для ще більшого скорочення цього часу. Тримання неповнолітніх під вартою в поліції має контролюватися компетентними органами.</p> <p>КпПД Загальний коментар № 24 Позбавлення волі, включаючи досудове ув'язнення та ув'язнення після суду Провідні принципи</p> <p>П. 86: Комітет із занепокоєнням відзначає, що в багатьох країнах діти сидять під вартою місяцями або навіть роками, що є серйозним порушенням статті 37(b) Конвенції. Досудове ув'язнення повинно застосовуватися винятково у найсерйозніших випадках. І навіть тоді лише після ретельного розгляду режиму обмеження. Заміна покарання на досудовому етапі зменшує використання тримання під вартою, але навіть якщо дитина має бути судима в системі дитячого правосуддя, заходи, не пов'язані з позбавленням волі, повинні бути ретельно спрямовані на обмеження використання досудового тримання під вартою.</p>	
--	---	--

	<p>П. 87: У законі мають бути чітко визначені критерії застосування попереднього ув'язнення, які мають застосовуватися передусім для забезпечення явки на судові засідання та якщо дитина становить безпосередню небезпеку для інших. Якщо дитина вважається небезпечною (для себе чи для інших), слід застосувати заходи захисту дитини. Досудове ув'язнення повинно підлягати регулярному перегляду, а його тривалість повинна бути обмежена законом. Усі учасники системи дитячого правосуддя повинні надавати пріоритет справам дітей, які перебувають під вартою.</p> <p>Загальний коментар № 24 IV. Основні елементи комплексної політики правосуддя щодо дитини A. Запобігання дитячим правопорушенням, включаючи раннє втручання, спрямоване на дітей, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності</p> <p>П. 11: Раннє втручання щодо дітей, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності, вимагає дружніх до дитини та мультидисциплінарних заходів щодо перших ознак поведінки, яка, якби дитина досягла мінімального віку кримінальної відповідальності, вважалася б правопорушенням. Необхідно розробити засновані на доказах програми втручання, які відобразатимуть не лише численні психосоціальні причини такої поведінки, але й захисні фактори, які можуть посилити стійкість. Втручання має передувати комплексна та міждисциплінарна оцінка потреб дитини. Абсолютним</p>	
--	---	--

	<p>пріоритетом є підтримка дітей у родинах і громадах. У виняткових випадках, коли потрібне розміщення за межами дому, такий альтернативний догляд має бути переважно в сімейному оточенні, хоча в деяких випадках може бути доцільним розміщення в закладі інтернатного типу для надання необхідного спектру професійних послуг. Його слід використовувати лише як крайній захід і протягом найкоротшого відповідного періоду часу. Він має підлягати судовому перегляду.</p>	
<p>Закон України «Про охорону дитинства», внести зміни у ст. 34, частина 1, що стосується дітей у складних життєвих обставинах</p>	<p>Загальний коментар № 24 IV. Основні елементи комплексної політики правосуддя щодо дитини A. Запобігання дитячим правопорушенням, включаючи раннє втручання, спрямоване на дітей, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності П. 11: Раннє втручання щодо дітей, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності, вимагає дружніх до дитини та мультидисциплінарних заходів щодо перших ознак поведінки, яка, якби дитина досягла мінімального віку кримінальної відповідальності, вважалася б правопорушенням. Необхідно розробити засновані на доказах програми втручання, які відобразатимуть не лише численні психосоціальні причини такої поведінки, але й захисні фактори, які можуть посилити стійкість. Втручанням має передувати комплексна та міждисциплінарна оцінка потреб дитини. Абсолютним пріоритетом є підтримка дітей у родинах і громадах. У виняткових випадках, коли потрібне розміщення за межами дому, такий альтернативний догляд має бути</p>	<p>Не відповідає вимогам. Потребує подальшого уточнення.</p> <p>Закон передбачає два вікові обмеження. Необхідно встановити один стандартизований вік, не досягши якого діти не можуть нести відповідальності. Без винятку.</p> <p>Дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності, не можна офіційно звинуватити у вчиненні правопорушення, притягнути до відповідальності за вчинення правопорушення, піддати будь-яким кримінальним процедурам або заходам, а також позбавити їх волі.</p> <p>Дитина, яке не досягла віку кримінальної відповідальності, має право на всі права, встановлені Конвенцією про права дитини.</p>

	<p>переважно в сімейному оточенні, хоча в деяких випадках може бути доцільним розміщення в закладі інтернатного типу для надання необхідного спектру професійних послуг. Його слід використовувати лише як крайній захід і протягом найкоротшого відповідного періоду часу. Він має підлягати судовому перегляду.</p>	<p>Діти, які не досягли віку кримінальної відповідальності, повинні мати доступ до сімейних і громадських програм, які не є каральними та дисциплінарними, а мають радше конструктивний характер і зосереджуються на захисних факторах.</p>
<p>У Законі України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають або відбули покарання у виді обмеження чи позбавлення волі на певний строк» внести зміни у ст. 9 (доповнити частиною 3), що стосується психологічної та іншої підтримки</p>	<p>Рекомендація РЕ щодо Європейських правил для неповнолітніх правопорушників, які підлягають санкціям і заходам</p> <p>Е.15. Підготовка до випуску</p> <p>100.1. Усім неповнолітнім, позбавленим волі, надається допомога у переході до життя в суспільстві.</p> <p>100.2. Усіх неповнолітніх, винуватість яких встановлено, готують до звільнення за допомогою спеціальних форм втручання.</p> <p>100.3. Такі заходи повинні бути включені в індивідуальний план згідно з Правилком 79.1 і повинні бути здійснені заздалегідь до звільнення.</p> <p>101.1. Необхідно вжити заходів для забезпечення поступового повернення неповнолітнього до життя у вільному суспільстві.</p> <p>...</p> <p>103. Якщо неповнолітніх звільняють умовно, виконання такого умовно-дострокового звільнення регулюється тими ж принципами, які керують застосування громадських санкцій і заходів згідно з цими правилами.</p> <p>Правила Гавани</p> <p>N. Повернення до громади</p>	<p>Повна відповідність.</p> <p>Якщо дітей звільняють умовно, виконання такого умовно-дострокового звільнення регулюється тими ж принципами, які врегульовують застосування громадських санкцій і заходів.</p> <p>Уся робота з дітьми після звільнення має ґрунтуватися на їхній згоді та керуватися принципами участі дитини і найкращих інтересів дитини.</p>

	<p>79. Усі неповнолітні повинні скористатися заходами, спрямованими на те, щоб допомогти їм повернутися до суспільства, сімейного життя, освіти чи роботи після звільнення. Для цього слід розробити процедури, включно з достроковим звільненням, і спеціальні курси.</p> <p>80. Компетентні органи повинні надавати або забезпечувати послуги, щоб допомогти неповнолітнім відновити себе в суспільстві та зменшити упередженість щодо таких неповнолітніх. Ці послуги повинні забезпечити, наскільки це можливо, надання неповнолітньому відповідного місця проживання, роботи, одягу та достатніх засобів для утримання після звільнення з метою сприяння успішній реінтеграції. Необхідно проконсультуватися з представниками відомств, які надають такі послуги, і вони повинні мати доступ до неповнолітніх під час ув'язнення з метою допомогти їм у поверненні до громади.</p> <p>53. Неповнолітній, який страждає на психічну хворобу, підлягає лікуванню в спеціалізованому закладі під незалежним медичним доглядом. Слід вжити заходів за домовленістю з відповідними установами, щоб забезпечити будь-яке необхідне продовження психіатричної допомоги після звільнення.</p>	
<p>Стаття 29¹. Надання допомоги в забезпеченні доступу особи до процесу відновного примирення (медіації) у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх</p>	<p>Керівні принципи РЄ В. Дружня до дитини юстиція до судового розгляду Керівний принцип 24: Варто заохочувати альтернативи судовому розгляду, такі як медіація, використання заходів заміни покарання (судових механізмів) та альтернативне вирішення спорів, коли вони можуть найкращим чином служити інтересам</p>	<p>Повна відповідність.</p> <p>Див. зауваження щодо ст. 29 вище — Законопроект не передбачає участі батьків/ опікунів у відновному примиренні (медіації).</p>

	<p>дитини. Попереднє використання таких альтернатив не повинно використовуватися як перешкода для доступу дитини до правосуддя.</p> <p>Рекомендація РЕ щодо Європейських правил для неповнолітніх правопорушників, які підлягають санкціям і заходам</p> <p>П. 8:</p> <p>- Розробити ширший спектр інноваційних та ефективніших (але все ще пропорційних) громадських санкцій і заходів. Вони мають безпосередньо стосуватися поведінки та потреб правопорушника. Вони також повинні залучати батьків правопорушника або іншого законного опікуна (якщо це не вважається контрпродуктивним) і, де це можливо та доцільно, надавати жертві посередництво, відновлення та відшкодування.</p> <p>П. 12:</p> <p>Посередництво (медіація) або інші відновні заходи повинні заохочуватися на всіх етапах роботи з дітьми-правопорушниками.</p>	
<p>Стаття 29². Організація підготовки до проведення відновного примирення (медіація)</p>	<p>Як зазначено вище.</p>	<p>Як зазначено вище.</p>

Стаття 29 ³ . Проведення відновного примирення (медіації)	Як зазначено вище.	Як зазначено вище.
--	--------------------	--------------------

Рекомендації щодо подальшої гармонізації / дій:

- **У Законі України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» внести зміни в частину 1 статті 1 щодо «уповноважених підрозділів органів Національної поліції...»**
Згідно з міжнародними стандартами, основною метою позбавлення волі має бути реінтеграція дитини та взяття нею на себе конструктивної ролі в суспільстві. Таким чином, у всіх місцях позбавлення волі дітей має діяти режим, спрямований на реінтеграцію дитини в громаду.
У законі мають бути чітко визначені критерії застосування попереднього ув'язнення, які мають застосовуватися передусім для забезпечення явки на судові засідання та якщо дитина становить безпосередню небезпеку для інших. Якщо дитина вважається небезпечною (для себе чи для інших), слід застосувати заходи захисту дитини. Досудове ув'язнення повинно підлягати регулярному перегляду, а його тривалість повинна бути обмежена законом. Усі учасники системи дитячого правосуддя повинні надавати пріоритет справам дітей, які перебувають під вартою.
- **У Законі України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» внести правки у частину 2 ст. 5, п. 18 щодо позбавлення волі:**
Закон передбачає, що волі можуть бути позбавлені діти віком від 11 років. Необхідно встановити один стандартизований вік, не досягши якого діти не можуть нести відповідальності. Без винятку.
- **У Законі України «Про охорону дитинства» внести зміни у ст. 34, частина 1, що стосується дітей у складних життєвих обставинах:**
Закон передбачає два вікові обмеження. Необхідно встановити один стандартизований вік, не досягши якого діти не можуть нести відповідальності. Без винятку.

Дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності, не можна офіційно звинуватити у вчиненні правопорушення, притягнути до відповідальності за вчинення правопорушення, піддати будь-яким кримінальним процедурам або заходам, а також позбавити їх волі.

Дитина, яке не досягла віку кримінальної відповідальності, має право на всі права, встановлені Конвенцією про права дитини.

Діти, які не досягли віку кримінальної відповідальності, повинні мати доступ до сімейних і громадських програм, які не є каральними та дисциплінарними, а мають радше конструктивний характер і зосереджуються на захисних факторах.

- **У Законі України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають або відбули покарання у виді обмеження чи позбавлення волі на певний строк» внести зміни у ст. 9 щодо психологічної та іншої допомоги:**
Якщо дітей звільняють умовно, виконання такого умовно-дострокового звільнення регулюється тими ж принципами, які керують застосування громадських санкцій і заходів.
Уся робота з дітьми після звільнення має ґрунтуватися на згоді дітей та керуватися принципами участі дитини і найкращих інтересів дитини.
- **У розділі IV¹ — Надання безоплатних послуг з примирення (медіації) у кримінальному провадженні щодо неповнолітнього, ст. 29¹, 29² і 29³:**
Визначити обов'язкову участь батьків / піклувальників у відновному примиренні (медіації).

4.2. ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО ЮСТИЦІЇ, ДРУЖНЬОЇ ДО ДИТИНИ

Положення законопроекту	Керівні принципи РЕ / інші відповідні стандарти	Рівень відповідності / Пояснення
Кодекс України про адміністративні правопорушення		
Ст. 8¹ Презумпція невинуватості	Керівні принципи РЕ III. Основоположні принципи Е. Верховенство права Елементи належної правової процедури, як-от принципи законності та пропорційності, презумпція невинуватості,	Повна відповідність.

	<p>право на справедливий суд, право на юридичну консультацію, право на доступ до суду та право на апеляцію, мають бути гарантовані дітям так само, як і дорослим. Їх не можна применшувати чи відмовляти у них під приводом найкращих інтересів дитини. Це стосується всіх судових і несудових та адміністративних проваджень.</p> <p>КпПД, стаття 40(2)(b)(i) Кожна дитина «вважається невинуватою, доки її вину не буде доведено згідно із законом».</p>	
<p>Ст. 22¹Можливість звільнення від адміністративної відповідальності неповнолітнього</p>	<p>Стандарти правосуддя щодо дітей застосовуються однаково до незначних правопорушень.</p> <p>Керівні принципи РЄ В. Дружня до дитини юстиція до судового розгляду Керівний принцип 24: Варто заохочувати альтернативи судовому розгляду, такі як медіація, використання заходів заміни покарання (судових механізмів) та альтернативне вирішення спорів, коли вони можуть найкращим чином служити інтересам дитини. Попереднє використання таких альтернатив не повинно використовуватися як перешкода для доступу дитини до правосуддя.</p> <p>КпПД, ст. 40(3)(b) Держави-учасниці повинні сприяти, коли це доцільно та бажано, заходам роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, не вдаючись до судового розгляду. Різноманітність розпоряджень, таких як накази про догляд, керівництво та нагляд; консультування; умовне</p>	<p>Повна відповідність.</p> <p>Проте підстави для звільнення неповнолітнього від адміністративної відповідальності нечіткі та мають загальний характер.</p>

	<p>звільнення; виховання; повинні бути доступні програми освіти та професійної підготовки та інші альтернативи інституційному догляду, щоб забезпечити поводження з дітьми у спосіб, який відповідає їхньому добробуту та пропорційний як їхнім обставинам, так і правопорушенню.</p>	
<p>Ст. 24¹Заходи впливу та відновні заходи, що застосовуються до неповнолітніх</p>	<p>Керівні принципи РЄ Е. Дружня до дитини юстиція після судового розгляду Керівний принцип 82: Заходи і санкції щодо дітей, які перебувають у конфлікті із законом, завжди мають бути конструктивною та індивідуальною реакцією на вчинені дії, враховуючи принцип пропорційності, вік дитини, фізичний та психічний добробут і розвиток, а також обставини справи. Має бути гарантовано право на освіту, професійну підготовку, працевлаштування, реабілітацію та реінтеграцію.</p> <p>Рекомендація РЄ щодо Європейських правил для неповнолітніх правопорушників, які підлягають санкціям або заходам П. 15: Система правосуддя щодо дітей повинна дотримуватися міждисциплінарного та міжвідомчого підходу та бути інтегрована з більш широкими соціальними ініціативами для дітей з метою забезпечення цілісного підходу та безперервності догляду за дітьми-правопорушниками (принципи залучення громади та постійного догляду).</p> <p>П. 23.1:</p>	<p>Повна відповідність.</p>

	<p>На всіх етапах процесу має бути передбачено широкий спектр громадських санкцій і заходів, пристосованих до різних стадій розвитку дітей-правопорушників.</p> <p>П. 23.2: Пріоритет надається санкціям і заходам, які можуть мати виховний вплив, а також є відновлювальною реакцією на правопорушення, вчинені неповнолітніми правопорушниками.</p> <p>Рекомендація РЄ щодо нових способів боротьби зі злочинністю неповнолітніх і ролі юстиції для дітей</p> <p>III. Нові відповіді</p> <p>П. 8: Розробити ширший спектр інноваційних та ефективніших (але все ще пропорційних) громадських санкцій і заходів. Вони мають безпосередньо стосуватися поведінки правопорушення та потреб правопорушника. Вони також повинні залучати батьків правопорушника або іншого законного опікуна (якщо це не вважається контрпродуктивним) і, де це можливо та доцільно, надавати жертві посередництво, відновлення та відшкодування.</p>	
<p>Ст. 24²Застосування заходів впливу та відновних заходів до неповнолітнього</p>	<p>Як зазначено вище.</p>	<p>Повна відповідність.</p> <p>Системний аналіз статей 24, 25 Законопроєкту № 5617 та запропоновані законопроєктом № 5618 зміни до КАП свідчать про те, що неможливо достовірно встановити, хто і в яких випадках застосовуватиме до</p>

		<p>неповнолітнього кожен вид відновного захисту. Зокрема, у ч.1 ст. 25 Законопроєкту № 5617 зазначено, що «суд, прокурор або міждисциплінарна команда з питань соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у межах визначених законом повноважень безпосередньо роблять дитині застереження, перевіряють виконання обов'язку дитини відшкодувати шкоду у визначені строки», а ст. 24-2 КУАП (законопроєкт) передбачено, що обов'язок публічно або в інший спосіб вибачитися перед потерпілим застосовується (незрозуміло ким) за згодою неповнолітнього, якого притягнуто до адміністративної відповідальності, і виконується в залі суду.</p>
<p>Ст. 33</p>	<p>Керівні принципи РЄ IV. Дружня до дитини юстиція до, під час і після судового розгляду A. Загальні елементи юстиції, дружньої до дитини 5. Мультидисциплінарний підхід Керівні принципи 16-18 - Необхідна тісна співпраця між фахівцями, щоб отримати всебічне розуміння дитини й оцінку правової, психологічної, соціальної, емоційної, фізичної та когнітивної ситуації дитини;</p>	<p>Повна відповідність.</p>

	<p>- Необхідно створити загальну систему оцінки для професіоналів у справах дітей або роботі з дітьми;</p>	
<p>Ст. 261</p>	<p>IV. Правосуддя, орієнтоване на інтереси дітей, до, під час і після судового розгляду</p> <p>A. Загальні елементи юстиції, дружньої до дитини</p> <p>1. Інформування та консультації</p> <p>Керівний принцип 3 Як правило, інформацію мають отримувати безпосередньо як дитина, так і батьки чи законні представники.</p> <p>6. Позбавлення волі</p> <p>Керівний принцип 19 Будь-яка форма позбавлення волі дітей має бути крайнім заходом і здійснюватися на найкоротший відповідний період часу.</p> <p>C. Діти і поліція</p> <p>Керівний принцип 28 ...Дітям слід надати доступ до адвоката та можливість зв'язатися з батьками або особою, якій вони довіряють.</p> <p>Керівний принцип 29 Окрім виняткових обставин, слід повідомити батьків про присутність дитини в поліцейській дільниці, надати детальну інформацію про причину взяття дитини під варту та попросити прибути до дільниці.</p> <p>Керівний принцип 30</p>	<p>Повна відповідність.</p>

	<p>Дитину, яка була взята під варту, можна допитувати щодо злочинної поведінки або вимагати зробити заяву або підписати заяву щодо такої причетності, виключно у присутності адвоката або одного з батьків дитини або, якщо батьків немає, іншої особи, якій дитина довіряє. Батько / мати чи ця особа можуть бути виключені, якщо їх підозрюють у причетності до злочинної поведінки або якщо вони вчиняють дії, що становлять перешкоджання правосуддю.</p> <p>КпПД, ст. 37(b) (b) жодна дитина не може бути позбавлена волі незаконно чи свавільно. Арешт, затримання або тюремне ув'язнення дитини повинні здійснюватися згідно із законом і використовуватися лише як крайній захід і протягом найкоротшого належного періоду часу;</p> <p>КпПД, ст. 40(2)(b)(ii) Негайно та безпосередньо бути поінформованою про висунуті проти неї обвинувачення та, у разі необхідності, через батьків чи законних опікунів, а також мати юридичну чи іншу належну допомогу у підготовці та представленні свого захисту;</p>	
<p>Ст. 270</p>	<p>КпПД, ст. 40(2)(b)(vii) На повну повагу до його чи її приватного життя на всіх етапах провадження.</p> <p>КпПД, ст. 16 1. Жодна дитина не може бути піддана свавільному чи незаконному втручанню в її особисте життя, сім'ю,</p>	<p>Повна відповідність.</p>

	<p>недоторканність житла чи кореспонденції, а також незаконним посяганням на її честь і репутацію.</p> <p>2. Дитина має право на захист закону від такого втручання чи нападів.</p>	
Ст. 271	<p>Керівні принципи РЕ Дружня до дитини юстиція під час судового розгляду 2. Юридичні консультації та представництво Керівний принцип 38 Діти повинні мати право на власного юридичного консультанта і представництво від свого імені в провадженні, в якому існує або може виникнути конфлікт інтересів між дитиною та батьками чи іншими залученими сторонами.</p> <p>Керівний принцип 38 Діти повинні мати доступ до безкоштовної правової допомоги на тих самих або більш м'яких умовах, що й дорослі.</p> <p>Керівний принцип 39 Адвокати, які представляють інтереси дітей, повинні пройти підготовку та знати права дітей і пов'язані з ними питання, отримувати постійну та поглиблену підготовку й бути здатними спілкуватися з дітьми на їхньому рівні розуміння.</p>	Повна відповідність.
Кримінальний кодекс України		
Ст. 97 Загальні положення щодо особливостей кримінальної відповідальності неповнолітніх	<p>Керівні принципи РЕ Е. Дружня до дитини юстиція після судового розгляду Керівний принцип 82: Заходи і санкції щодо дітей, які перебувають у конфлікті із законом, завжди мають бути конструктивною та</p>	Повна відповідність.

	<p>індивідуальною реакцією на вчинені дії, враховуючи принцип пропорційності, вік дитини, фізичний та психічний добробут і розвиток, а також обставини справи. Має бути гарантовано право на освіту, професійну підготовку, працевлаштування, реабілітацію та реінтеграцію.</p> <p>Рекомендація РЕ щодо Європейських правил для неповнолітніх правопорушників, які підлягають санкціям або заходам</p> <p>П. 15: Система правосуддя щодо дітей повинна дотримуватися міждисциплінарного та міжвідомчого підходу та бути інтегрована з більш широкими соціальними ініціативами для дітей з метою забезпечення цілісного підходу та безперервності догляду за дітьми-правопорушниками (принципи залучення громади та постійного догляду).</p> <p>П. 23.1: На всіх етапах процесу має бути передбачено широкий спектр громадських санкцій і заходів, пристосованих до різних стадій розвитку дітей-правопорушників.</p> <p>П. 23.2: Пріоритет надається санкціям і заходам, які можуть мати виховний вплив, а також є відновлювальною реакцією на правопорушення, вчинені неповнолітніми правопорушниками.</p> <p>Рекомендація РЕ щодо нових способів боротьби зі злочинністю неповнолітніх і ролі юстиції для дітей</p>	
--	--	--

	<p>III. Нові відповіді</p> <p>П. 8: Розробити ширший спектр інноваційних та ефективніших (але все ще пропорційних) громадських санкцій і заходів. Вони мають безпосередньо стосуватися поведінки правопорушення та потреб правопорушника. Вони також повинні залучати батьків правопорушника або іншого законного опікуна (якщо це не вважається контрпродуктивним) і, де це можливо та доцільно, надавати жертві посередництво, відновлення та відшкодування.</p>	
<p>Ст. 97¹ Виведення неповнолітнього із системи кримінального провадження</p>	<p>Керівні принципи РЄ</p> <p>В. Дружня до дитини юстиція до судового розгляду</p> <p>Керівний принцип 24: Варто заохочувати альтернативи судовому розгляду, такі як медіація, використання заходів заміни покарання (судових механізмів) та альтернативне вирішення спорів, коли вони можуть найкращим чином служити інтересам дитини. Попереднє використання таких альтернатив не повинно використовуватися як перешкода для доступу дитини до правосуддя.</p> <p>Керівний принцип 25: Дітей необхідно ретельно інформувати й консультувати про можливості звернення до судового розгляду або альтернативні засоби за межами судових установ. Ця інформація також повинна пояснювати можливі наслідки кожного варіанту. На основі належної інформації, як юридичної, так і іншої, повинен бути доступний вибір для використання або судових процедур, або альтернатив</p>	<p>Повна відповідність.</p>

	<p>судових проваджень, якщо вони існують. Дітям слід надати можливість отримати юридичну консультацію та іншу допомогу у визначенні відповідності та бажаності запропонованих альтернатив. Приймаючи таке рішення, слід враховувати думку дитини.</p> <p>Керівний принцип 26: Альтернативи судовому розгляду повинні гарантувати еквівалентний рівень правових гарантій. Повага до прав дитини, як описано в цих керівних принципах і в усіх відповідних правових документах про права дитини, має бути гарантована однаковою мірою як у судовому, так і в позасудовому провадженні.</p> <p>КпПД, ст. 40(3)(b) Держави-учасниці повинні сприяти, коли це доцільно та бажано, заходам роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, не вдаючись до судового розгляду.</p> <p>Загальний коментар № 24 В. Втручання для дітей, які досягли мінімального віку кримінальної відповідальності Втручання, які уникають використання судового розгляду П. 16: Заміні покарання як способу роботи з дітьми має надаватися перевага в більшості випадків. Держави-учасниці повинні постійно розширювати коло правопорушень, щодо яких можлива заміна покарання, включаючи серйозні правопорушення, де це доречно. Можливості заміни покарання повинні бути доступними</p>	
--	--	--

	<p>якогога раніше після контакту із системою та на різних етапах протягом процесу. Заміна покарання має бути невід'ємною частиною системи дитячого правосуддя, і, відповідно до ст. 40(3)(b) Конвенції права людини та правові гарантії дітей необхідно поважати й захищати в усіх процесах і програмах заміни покарання.</p> <p>П. 17: На розсуд Держав-учасниць може бути залишено рішення щодо точного характеру та змісту заходів заміни покарання, а також вжиття необхідних законодавчих та інших заходів для їх реалізації. Комітет зазначає, що можуть бути розроблені різноманітні програми на рівні громад, як-от, громадські роботи, нагляд і наставництво з боку призначених посадових осіб, сімейні конференції та інші варіанти відновного правосуддя, включно зі сплатою відшкодування постраждалим особам.</p> <p>П. 18: (а) Заміну покарання слід застосовувати лише тоді, коли є переконливі докази того, що дитина вчинила передбачуване правопорушення, що вона вільно й добровільно визнає відповідальність, без залякування чи тиску, і що зізнання не буде використано проти дитини в будь-якому подальшому судовому провадженні;</p> <p>(с) У законі мають бути визначені випадки, коли можлива заміна покарання, а відповідні рішення поліції, прокуратури та/або інших органів мають регулюватися та підлягати перегляду. Усі державні службовці та особи, які</p>	
--	--	--

	беруть участь у процесі заміни покарання, повинні отримати необхідну підготовку та підтримку;	
Стаття 105. Звільнення від призначення покарання із застосуванням відновних заходів	<p>Керівні принципи РЄ Е. Дружня до дитини юстиція після судового розгляду Керівний принцип 82: Заходи і санкції щодо дітей, які перебувають у конфлікті із законом, завжди мають бути конструктивною та індивідуальною реакцією на вчинені дії, враховуючи принцип пропорційності, вік дитини, фізичний та психічний добробут і розвиток, а також обставини справи. Має бути гарантовано право на освіту, професійну підготовку, працевлаштування, реабілітацію та реінтеграцію.</p>	Повна відповідність.
Ст. 105¹ Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з виведенням із кримінального провадження	<p>Загальний коментар № 24 В. Втручання для дітей, які досягли мінімального віку кримінальної відповідальності Втручання, які уникають використання судового розгляду П. 18(f) Завершення заміни покарання має призвести до остаточного закриття справи. Попри те, що конфіденційні записи про заміну покарання можуть зберігатися для адміністративних, оглядових, слідчих і дослідницьких цілей, вони не повинні розглядатися як кримінальні вироки або призводити до судимостей.</p>	Повна відповідність.
Кримінальний процесуальний кодекс України		

<p>Ст. 36</p>	<p>Загальний коментар № 24 В. Втручання для дітей, які досягли мінімального віку кримінальної відповідальності Втручання, які уникають використання судового розгляду П. 18 (с). У законі мають бути визначені випадки, коли можлива заміна покарання, а відповідні рішення поліції, прокуратури та/або інших органів мають регулюватися та підлягати. Усі державні службовці та особи, які беруть участь у процесі заміни покарання, повинні отримати необхідну підготовку та підтримку;</p> <p>Е. Заходи Заміна покарання у ході провадження П. 72: Рішення ввести дитину у систему правосуддя не означає, що дитина повинна пройти через офіційний судовий процес. Згідно із зауваженнями, викладеними вище в розділі IV.В, Комітет підкреслює, що компетентні органи (у більшості держав це прокуратура) повинні постійно досліджувати можливості уникнення судового процесу чи засудження шляхом заміни покарання та інших заходів. Іншими словами, варіанти заміни покарання слід пропонувати із самого раннього контакту, до початку судового розгляду, і вони повинні бути доступними протягом усього процесу. ... </p>	
<p>Ст. 484 Обов'язковість найповнішого врахування</p>	<p>Керівні принципи РЄ I. Сфера застосування та мета</p>	<p>Повна відповідність.</p>

інтересів дитини при здійсненні кримінального провадження	III. Основоположні принципи	
Ст. 4841 Спеціалізація осіб, які здійснюють кримінальне провадження учасником якого є неповнолітні	<p>Керівні принципи РЄ</p> <p>IV. Дружня до дитини юстиція до, під час і після судового розгляду</p> <p>A. Загальні елементи юстиції, дружньої до дитини</p> <p>4. Підготовка фахівців. Керівні принципи 14-15:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Усі фахівці, які працюють з дітьми / в інтересах дітей, повинні проходити необхідну міждисциплінарну підготовку з прав і потреб дітей різних вікових груп, а також з адаптованих до них процедур; - Фахівці, які безпосередньо контактують з дітьми, також повинні вміти спілкуватися з ними у будь-якому їхньому віці та на всіх стадіях розвитку, а також вміти спілкуватися з дітьми, які є особливо вразливими. <p>Керівні принципи РЄ</p> <p>V. Сприяння іншим заходам, дружнім до дітей</p> <p>Державам-членам пропонується:</p> <p>...</p> <p>I. забезпечити, щоб усі зацікавлені спеціалісти, які працюють з дітьми в системах правосуддя, отримували відповідну підтримку та навчання, а також практичне керівництво, щоб гарантувати й належним чином реалізувати права дітей, зокрема під час оцінки найкращих інтересів дітей у всіх видах процедур, які їх стосуються або впливають на них.</p> <p>Лансаротська конвенція Ради Європи Стаття 36 — Кримінальне судочинство</p>	Повна відповідність.

	<p>- Забезпечення того, щоб навчання з питань прав дитини та сексуальної експлуатації та сексуального насильства над дітьми було доступне для всіх осіб, які беруть участь у провадженні, зокрема суддів, прокурорів та адвокатів.</p>	
<p>Ст. 489</p>	<p>IV. Правосуддя, орієнтоване на інтереси дітей, до, під час і після судового розгляду</p> <p>A. Загальні елементи юстиції, дружньої до дитини</p> <p>1. Інформування та консультації</p> <p>Керівний принцип 3 Як правило, інформацію мають отримувати безпосередньо як дитина, так і батьки чи законні представники.</p> <p>6. Позбавлення волі</p> <p>Керівний принцип 19 Будь-яка форма позбавлення волі дітей має бути крайнім заходом і здійснюватися на найкоротший відповідний період часу.</p> <p>C. Діти і поліція</p> <p>Керівний принцип 28 ...Дітям слід надати доступ до адвоката та можливість зв'язатися з батьками або особою, якій вони довіряють.</p> <p>Керівний принцип 29 Окрім виняткових обставин, слід повідомити батьків про присутність дитини в поліцейській дільниці, надати детальну інформацію про причину взяття дитини під варту та попросити прибути до дільниці.</p>	<p>Повна відповідність.</p>

	<p>Керівний принцип 30 Дитину, яка була взята під варту, можна допитувати щодо злочинної поведінки або вимагати зробити заяву або підписати заяву щодо такої причетності, виключно у присутності адвоката або одного з батьків дитини або, якщо батьків немає, іншої особи, якій дитина довіряє. Батько / мати чи ця особа можуть бути виключені, якщо їх підозрюють у причетності до злочинної поведінки або якщо вони вчиняють дії, що становлять перешкодження правосуддю.</p> <p>КпПД, ст. 37(b) (b) жодна дитина не може бути позбавлена волі незаконно чи свавільно. Арешт, затримання або тюремне ув'язнення дитини повинні здійснюватися згідно із законом і використовуватися лише як крайній захід і протягом найкоротшого належного періоду часу;</p> <p>КпПД, ст. 40(2)(b)(ii) Негайно та безпосередньо бути поінформованою про висунуті проти неї обвинувачення та, у разі необхідності, через батьків чи законних опікунів, а також мати юридичну чи іншу належну допомогу у підготовці та представленні свого захисту;</p>	
<p>Ст. 491Проведення слідчих (розшукових) дій за участі неповнолітнього</p>	<p>Керівні принципи РЕ С. Діти і поліція Керівний принцип 33: У державах-членах прокурори, якщо це входить до їхніх повноважень, повинні забезпечити використання</p>	<p>Повна відповідність.</p>

	дружніх до дітей підходів протягом усього процесу розслідування.	
Ст. 492	<p>Керівні принципи РЄ</p> <p>IV. Дружня до дитини юстиція до, під час і після судового розгляду</p> <p>A. Загальні елементи юстиції, дружньої до дитини</p> <p>Керівний принцип 1:</p> <p>З моменту першого звернення до системи правосуддя чи інших компетентних органів і протягом цього процесу діти та їхні батьки повинні бути негайно та належним чином поінформовані, зокрема про таке:</p> <p>а. їхні права, зокрема конкретні права, які діти мають щодо судових чи несудових проваджень, до яких вони залучені або можуть бути залучені, а також інструменти, доступні для виправлення можливих порушень їхніх прав, включаючи можливість звернутися до суду або здійснення позасудового провадження або інших втручань. Це може включати інформацію про ймовірну тривалість провадження, можливий доступ до апеляцій та незалежних механізмів подання скарг;</p> <p>5. Мультидисциплінарний підхід</p> <p>Керівний принцип 16:</p> <p>Цілком поважаючи право дитини на приватне та сімейне життя, слід заохочувати тісну співпрацю між різними професіоналами для отримання всебічного розуміння дитини та оцінки її юридичної, психологічної, соціальної, емоційної, фізичної та когнітивної ситуації.</p> <p>Керівний принцип 17:</p> <p>Для фахівців, які працюють з дітьми або для дітей (таких як юристи, психологи, лікарі, поліцейські, імміграційні</p>	Повна відповідність.

	<p>службовці, соціальні працівники та посередники), слід створити загальну систему оцінки у справах або втручаннях, які стосуються дітей або впливають на дітей, щоб надати будь-яку необхідну підтримку тим, хто приймає рішення, що дозволяє їм якнайкраще задовольняти інтереси дітей у такій справі.</p> <p>D. Дружня до дитини юстиція під час судового розгляду</p> <p>4. Уникнення невинуватої затримки</p> <p>Керівний принцип 50:</p> <p>У всіх провадженнях за участю дітей слід застосовувати принцип терміновості, щоб забезпечити швидке реагування та захистити найкращі інтереси дитини, дотримуючись при цьому верховенства права.</p> <p>5. Організація процесу, дружнє середовище та мова, дружня до дитини</p> <p>Керівний принцип 54:</p> <p>Під час усіх проваджень до дітей слід ставитися з повагою до їхнього віку, особливих потреб, зрілості та рівня розуміння, а також пам'ятати про будь-які труднощі спілкування, які вони можуть мати. Справи, пов'язані з дітьми, слід розглядати в умовах, які не викликають залякування та враховують інтереси дітей.</p> <p>6. Свідчення / заяви дітей</p> <p>Розмови з дітьми та збір заяв дітей мають по можливості проводити кваліфіковані фахівці. необхідно докласти зусиль для того, щоб діти давали свідчення в найсприятливішому середовищі та за найбільш прийнятних умов, враховуючи їхній вік, зрілість і рівень</p>	
--	--	--

	розуміння та будь-які труднощі спілкування, які вони можуть мати.	
Ст. 4961 Освідування неповнолітнього та отримання зразків для експертизи	<p>Керівні принципи РЄ С. Діти і поліція Керівний принцип 27: Поліція повинна поважати особисті права та гідність усіх дітей і зважати на їхню вразливість, тобто брати до уваги їхній вік і зрілість, а також будь-які особливі потреби тих, хто може мати фізичні чи розумові вади або труднощі спілкування.</p> <p>Керівний принцип 33: У державах-членах прокурори, якщо це входить до їхніх повноважень, повинні забезпечити використання дружніх до дітей підходів протягом усього процесу розслідування.</p>	Повна відповідність.
Ст. 4962 Особливості проведення слідчих (розшукових) дій з неповнолітнім, який є потерпілим чи свідком	<p>Керівні принципи РЄ IV. Дружня до дитини юстиція до, під час і після судового розгляду Керівний принцип 9: Кожного разу, коли дітей заслуховують або коли діти дають свідчення під час судового чи позасудового провадження чи іншого втручання, якщо це доцільно, процес має відбуватися непублічно. Як правило, мають бути присутні лише ті, хто безпосередньо причетний до справи, за умови, що вони не заважатимуть дітям давати показання.</p> <p>3. Безпека (спеціальні запобіжні заходи)</p>	<p>Часткова відповідність.</p> <p>Неадекватна термінологія: замість «допиту» потерпілих дітей краще говорити про «опитування».</p> <p>Окрім зазначених фахівців, серед осіб, які надають підтримку потерпілій дитині / свідку, можуть також бути інші експерти з прав дитини, наприклад, соціальні працівники / інші фахівці із захисту дітей.</p>

	<p>Керівний принцип 11: У всіх судових і несудових процедурах або інших втручаннях діти повинні бути захищені від шкоди, включаючи залякування, репресії та вторинну віктимізацію.</p> <p>Керівний принцип 13: Особливі запобіжні заходи повинні застосовуватися до дітей, якщо передбачуваний злочинець — хтось із батьків, член сім'ї або основний опікун.</p> <p>6. Свідчення / заяви дітей Керівні принципи 64-74</p> <p>64. Розмови з дітьми та збір заяв дітей мають проводити кваліфіковані фахівці. Необхідно докласти зусиль для того, щоб діти давали свідчення в найсприятливішому середовищі та за найбільш прийнятних умов, враховуючи їхній вік, зрілість і рівень розуміння та будь-які труднощі спілкування, які вони можуть мати.</p> <p>65. Слід заохочувати дітей, які є жертвами або свідками, надавати аудіовізуальні заяви, поважаючи при цьому право інших сторін оскаржувати зміст таких заяв.</p> <p>66. Якщо необхідна більше, ніж одна розмова, бажано, щоб ці розмови проводила та сама особа, щоб забезпечити узгодженість підходу в найкращих інтересах дитини.</p>	<p>Усі спеціалісти мають пройти ретельно розроблений тренінг для надання підтримки потерпілим дітям / свідкам злочинів.</p> <p>Не йдеться про вимоги щодо обмеження кількості допитів потерпілої дитини та невідкладності провадження.</p> <p>П. 8 — діти не повинні піддаватися одночасному опитуванню. Опитування має проводитися за допомогою технічних пристроїв для передачі зображення та звуку, таких як аудіо- / відеозв'язок, без присутності сторін та інших учасників, через суддю чи іншу кваліфіковану особу.</p>
--	---	--

	<p>67. Кількість розмов має бути якомога меншою, а їхня тривалість має бути адаптована до віку та рівня концентрації уваги дитини.</p> <p>68. Слід, наскільки це можливо, уникати прямого контакту, конфронтації або взаємодії між дитиною-жертвою чи дитиною-свідком і ймовірними злочинцями, якщо про це не просить дитина-жертва.</p> <p>69. Діти також повинні мати можливість давати свідчення у кримінальних справах без присутності ймовірного злочинця.</p> <p>70. Існування менш суворих правил надання свідчень, як-от відсутність вимоги присяги чи інших подібних заяв, або інших зручних для дітей процесуальних заходів, саме по собі не повинно зменшувати цінність свідчень або доказів дитини.</p> <p>71. Необхідно розробити і впровадити протоколи допитів, які враховують різні етапи розвитку дитини, щоб підтвердити достовірність свідчень дітей. Необхідно уникати навідних запитань і таким чином підвищувати надійність.</p> <p>72. З огляду на найкращі інтереси та добробут дітей суддя має мати можливість дозволити дитині не давати свідчення.</p> <p>73. Заяви та докази дитини ніколи не слід вважати недійсними або недостовірними лише через вік дитини.</p>	
--	---	--

	<p>74. Необхідно вивчити можливість взяття свідчень дітей-жертв і дітей-свідків у спеціально обладнаних для дітей установах і у дружньому для них середовищі.</p> <p>Е. Дружня до дитини юстиція після судового розгляду</p> <p>80. Для жертв недбалості, насильства, жорстокого поводження чи інших злочинів має бути забезпечено особливе медичне обслуговування та відповідні програми чи заходи соціального й терапевтичного втручання, в ідеалі безкоштовні, а дітей та осіб, які піклуються про них, слід негайно й належним чином інформувати про наявність таких послуг.</p> <p>81. Адвокат, опікун або законний представник дитини повинен мати повноваження вживати всіх необхідних заходів щодо позовів про відшкодування збитків під час або після кримінального провадження, у якому дитина була жертвою. У відповідних випадках витрати можуть бути покриті державою та стягнені з винуватця.</p> <p>V. Сприяння іншим заходам, дружнім до дітей</p> <p>j. створити сприятливі для дітей міжвідомчі та міждисциплінарні центри для дітей-жертв і дітей-свідків, де можна запитувати дітей та здійснювати медичні обстеження для цілей судово-медичної експертизи, комплексно оцінювати, а також надавати їм усі необхідні терапевтичні послуги від відповідних професіоналів;</p>	
--	---	--

	<p>k. створити спеціалізовані й доступні служби підтримки та інформації, такі як безкоштовні онлайн-консультації, лінії довідки та місцеві громадські служби;</p> <p>l. забезпечити, щоб усі зацікавлені спеціалісти, які працюють з дітьми в системах правосуддя, отримували відповідну підтримку та навчання, а також практичне керівництво, щоб гарантувати й належним чином реалізувати права дітей, зокрема під час оцінки найкращих інтересів дітей у всіх видах процедур, які їх стосуються або впливають на них.</p> <p>Лансаротська конвенція Ради Європи Розділ IV — Захисні заходи та допомога жертвам Стаття 11 — Принципи - Створення ефективних соціальних програм і мультидисциплінарних структур для надання необхідної підтримки жертвам, їхнім родинам / опікунам.</p> <p>Стаття 14 — Допомога постраждалим особам - Вжити необхідних законодавчих чи інших заходів для надання допомоги жертвам у короткостроковій та довгостроковій перспективі у їхньому фізичному та психосоціальному відновленні, беручи до уваги погляди, потреби та занепокоєння дитини;</p> <p>Розділ VII — Розслідування, кримінальне переслідування та процесуальне право Стаття 30 — Принципи Використовувати підхід, спрямований на захист постраждалих осіб, забезпечуючи, щоб розслідування та</p>	
--	--	--

	<p>кримінальне провадження не посилювали травми, пережиті дитиною, і щоб дії кримінального правосуддя супроводжувалися допомогою, якщо це необхідно.</p> <p>Стаття 31 — Загальні заходи щодо захисту Вжити необхідних заходів на всіх стадіях провадження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Інформувати їх про їхні права та доступні послуги, загальний хід розслідування та провадження, їхню роль у цьому та результати їхніх справ; - Інформувати їх про тимчасове чи остаточне звільнення особи, яка притягується до кримінальної відповідальності чи засуджена; - Надавати їм можливість брати участь у розгляді справи; - Надавати їм відповідні допоміжні послуги; - Захищати їхню конфіденційність; - Дбати про їхню безпеку; - Забезпечити уникнення контактів між жертвами та злочинцями, за винятком випадків, коли це буде оцінено за найкраще в інтересах дитини; - Забезпечити доступ до безоплатної правової допомоги; - Призначити потерпілому особливого представника; - Залучати інші організації, наприклад, ГО для допомоги / підтримки постраждалим; - Надання інформації відповідно до віку та рівня зрілості дітей мовою, яку вони можуть зрозуміти. <p>Стаття 35 — Опитування дітей</p> <ul style="list-style-type: none"> - без невиправданої затримки; - у призначених або пристосованих для цього приміщеннях; - здійснюється підготовленими фахівцями;	
--	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> - одна і та ж особа проводить усі опитування та розмови, якщо це доцільно та можливо; - кількість бесід максимально обмежена; - дитину може супроводжувати законний представник або дорослий на її вибір; - усі бесіди можуть бути записані на відео та прийняті як доказ під час провадження; - за можливості проведення слухання без присутності громадськості; - потерпілий дає показання за допомогою комунікаційних технологій. <p>Стамбульська конвенція Ради Європи Стаття 26 — Захист і підтримка дітей-свідків</p> <ul style="list-style-type: none"> - Забезпечити надання послуг захисту та підтримки жертвам, враховуючи права і потреби дітей-свідків усіх форм насильства, які охоплюються цією Конвенцією; - Заходи повинні включати психосоціальне консультування дітей-свідків відповідно до їхнього віку згідно із принципом найкращих інтересів дитини. <p>Стаття 56 — Заходи щодо захисту До дитини, яка є свідком насильства щодо жінок і домашнього насильства, застосовуються спеціальні заходи захисту з урахуванням найкращих інтересів дитини.</p>	
Ст. 4963 Особливості допиту малолітнього або	Як зазначено вище.	Як зазначено вище.

<p>неповнолітнього свідка чи потерпілого у судовому засіданні</p>		
<p>Ст. 497 Порядок застосування до неповнолітнього обвинуваченого відновних заходів</p>	<p>Керівні принципи РЕ Е. Дружня до дитини юстиція після судового розгляду Керівний принцип 82: Заходи і санкції щодо дітей, які перебувають у конфлікті із законом, завжди мають бути конструктивною та індивідуальною реакцією на вчинені дії, враховуючи принцип пропорційності, вік дитини, фізичний та психічний добробут і розвиток, а також обставини справи. Має бути гарантовано право на освіту, професійну підготовку, працевлаштування, реабілітацію та реінтеграцію.</p> <p>Рекомендація РЕ щодо Європейських правил для неповнолітніх правопорушників, які підлягають санкціям або заходам П. 15: Система правосуддя щодо дітей повинна дотримуватися міждисциплінарного та міжвідомчого підходу та бути інтегрована з більш широкими соціальними ініціативами для дітей з метою забезпечення цілісного підходу та безперервності догляду за дітьми-правопорушниками (принципи залучення громади та постійного догляду).</p> <p>П. 23.1: На всіх етапах процесу має бути передбачено широкий спектр громадських санкцій і заходів, пристосованих до різних стадій розвитку дітей-правопорушників.</p>	<p>Повна відповідність.</p>

	<p>П. 23.2: Пріоритет надається санкціям і заходам, які можуть мати виховний вплив, а також є відновлювальною реакцією на правопорушення, вчинені неповнолітніми правопорушниками.</p> <p>Рекомендація РЄ щодо нових способів боротьби зі злочинністю неповнолітніх і ролі юстиції для дітей</p> <p>III. Нові відповіді</p> <p>П. 8: Розробити ширший спектр інноваційних та ефективніших (але все ще пропорційних) громадських санкцій і заходів. Вони мають безпосередньо стосуватися поведінки правопорушення та потреб правопорушника. Вони також повинні залучати батьків правопорушника або іншого законного опікуна (якщо це не вважається контрпродуктивним) і, де це можливо та доцільно, надавати жертві посередництво, відновлення та відшкодування.</p>	
<p>Ст. 497¹ Розгляд питання про виведення неповнолітнього із кримінального провадження</p>	<p>Керівні принципи РЄ</p> <p>В. Дружня до дитини юстиція до судового розгляду</p> <p>Керівний принцип 24: Варто заохочувати альтернативи судовому розгляду, такі як медіація, використання заходів заміни покарання (судових механізмів) та альтернативне вирішення спорів, коли вони можуть найкращим чином служити інтересам дитини. Попереднє використання таких альтернатив не повинно використовуватися як перешкода для доступу дитини до правосуддя.</p>	

	<p>Керівний принцип 25: Дітей необхідно ретельно інформувати й консультувати про можливості звернення до судового розгляду або альтернативні засоби за межами судових установ. Ця інформація також повинна пояснювати можливі наслідки кожного варіанту. На основі належної інформації, як юридичної, так і іншої, повинен бути доступний вибір для використання або судових процедур, або альтернатив судових проваджень, якщо вони існують. Дітям слід надати можливість отримати юридичну консультацію та іншу допомогу у визначенні відповідності та бажаності запропонованих альтернатив. Приймаючи таке рішення, слід враховувати думку дитини.</p> <p>Керівний принцип 26: Альтернативи судовому розгляду повинні гарантувати еквівалентний рівень правових гарантій. Повага до прав дитини, як описано в цих керівних принципах і в усіх відповідних правових документах про права дитини, має бути гарантована однаковою мірою як у судовому, так і в позасудовому провадженні.</p> <p>КпПД, ст. 40(3)(b) Держави-учасниці повинні сприяти, коли це доцільно та бажано, заходам роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, не вдаючись до судового розгляду.</p> <p>Загальний коментар № 24 В. Втручання для дітей, які досягли мінімального віку кримінальної відповідальності</p>	
--	---	--

	<p>Втручання, які уникають використання судового розгляду</p> <p>П. 16: Заміні покарання як способу роботи з дітьми має надаватися перевага в більшості випадків. Держави-учасниці повинні постійно розширювати коло правопорушень, щодо яких можлива заміна покарання, включаючи серйозні правопорушення, де це доречно. Можливості заміни покарання повинні бути доступними якомога раніше після контакту із системою та на різних етапах протягом процесу. Заміна покарання має бути невід’ємною частиною системи дитячого правосуддя, і, відповідно до ст. 40(3)(b) Конвенції права людини та правові гарантії дітей необхідно поважати й захищати в усіх процесах і програмах заміни покарання.</p> <p>П. 17: На розсуд Держав-учасниць може бути залишено рішення щодо точного характеру та змісту заходів заміни покарання, а також вжиття необхідних законодавчих та інших заходів для їх реалізації. Комітет зазначає, що можуть бути розроблені різноманітні програми на рівні громад, як-от, громадські роботи, нагляд і наставництво з боку призначених посадових осіб, сімейні конференції та інші варіанти відновного правосуддя, включно зі сплатою відшкодування постраждалим особам.</p> <p>П. 18: (а) Заміну покарання слід застосовувати лише тоді, коли є переконливі докази того, що дитина вчинила передбачуване правопорушення, що вона вільно й</p>	
--	---	--

	<p>добровільно визнає відповідальність, без залякування чи тиску, і що зізнання не буде використано проти дитини в будь-якому подальшому судовому провадженні;</p> <p>(с) У законі мають бути визначені випадки, коли можлива заміна покарання, а відповідні рішення поліції, прокуратури та/або інших органів мають регулюватися та підлягати перегляду. Усі державні службовці та особи, які беруть участь у процесі заміни покарання, повинні отримати необхідну підготовку та підтримку;</p>	
Ст. 4972 Угода про виведення неповнолітнього із кримінального провадження	Як зазначено вище.	Повна відповідність.
Ст. 4973 Порядок виконання угоди про виведення неповнолітнього із кримінального провадження	Як зазначено вище.	Повна відповідність.
Ст. 4974 Ініціювання процедури відновного примирення (медіації)	<p>Керівні принципи РЄ</p> <p>В. Дружня до дитини юстиція до судового розгляду</p> <p>Керівний принцип 24:</p> <p>Варто заохочувати альтернативи судовому розгляду, такі як медіація, використання заходів заміни покарання (судових механізмів) та альтернативне вирішення спорів, коли вони можуть найкращим чином служити інтересам дитини. Попереднє використання таких альтернатив не повинно використовуватися як перешкода для доступу дитини до правосуддя.</p>	Повна відповідність.

	<p>Рекомендація РЄ щодо Європейських правил для неповнолітніх правопорушників, які підлягають санкціям і заходам</p> <p>П. 8:</p> <p>- Розробити ширший спектр інноваційних та ефективніших (але все ще пропорційних) громадських санкцій і заходів. Вони мають безпосередньо стосуватися поведінки правопорушення та потреб правопорушника. Вони також повинні залучати батьків правопорушника або іншого законного опікуна (якщо це не вважається контрпродуктивним) і, де це можливо та доцільно, надавати жертві посередництво, відновлення та відшкодування.</p> <p>П. 12:</p> <p>Посередництво (медіація) або інші відновні заходи повинні заохочуватися на всіх етапах роботи з дітьми-правопорушниками.</p>	
<p>Ст. 4975 Забезпечення прав сторін та інтересів суспільства при розгляді питання про виведення неповнолітнього із кримінального провадження</p>	<p>Як зазначено вище.</p>	<p>Повна відповідність.</p>
<p>Ст. 499 Досудове розслідування у кримінальному провадженні про вчинення суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною Кримінального кодексу України,</p>	<p>Керівні принципи РЄ</p> <p>В. Дружня до дитини юстиція до судового розгляду</p> <p>Мінімальний вік кримінальної відповідальності не повинен бути занадто низьким і повинен визначатися законом.</p> <p>Загальний коментар № 24</p>	<p>Часткова відповідність.</p> <p>Закон передбачає два вікові обмеження. Необхідно встановити один стандартизований вік, не досягши якого діти не можуть нести відповідальності. Без винятку.</p>

<p>неповнолітньою особою, яка не досягла віку кримінальної відповідальності</p>	<p>IV. Основні елементи комплексної політики правосуддя щодо дитини Запобігання дитячим правопорушенням, включаючи раннє втручання, спрямоване на дітей, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності П. 11: Раннє втручання щодо дітей, які не досягли мінімального віку кримінальної відповідальності, вимагає дружніх до дитини та мультидисциплінарних заходів щодо перших ознак поведінки, яка, якби дитина досягла мінімального віку кримінальної відповідальності, вважалася б правопорушенням. Необхідно розробити засновані на доказах програми втручання, які відобразатимуть не лише численні психосоціальні причини такої поведінки, але й захисні фактори, які можуть посилити стійкість. Втручанням має передувати комплексна та міждисциплінарна оцінка потреб дитини. Абсолютним пріоритетом є підтримка дітей у родинах і громадах. У виняткових випадках, коли потрібне розміщення за межами дому, такий альтернативний догляд має бути переважно в сімейному оточенні, хоча в деяких випадках може бути доцільним розміщення в закладі інтернатного типу для надання необхідного спектру професійних послуг. Його слід використовувати лише як крайній захід і протягом найкоротшого відповідного періоду часу. Він має підлягати судовому перегляду.</p> <p>С. Вік і системи юстиції щодо дітей Системи з винятками щодо мінімального віку П. 25</p>	<p>Дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності, не можна офіційно звинуватити у вчиненні правопорушення, притягнути до відповідальності за вчинення правопорушення, піддати будь-яким кримінальним процедурам або заходам, а також позбавити їх волі.</p> <p>Бесіду-опитування з дитиною, яка не досягла віку кримінальної відповідальності, має проводити спеціально навчена для такого опитування особа у зручному для дітей місці; повинно бути лише одне слідче опитування, яке має проводитися з урахуванням особливостей дитини та гендеру, у присутності батьків / опікуна (якщо це відповідає інтересам дитини) та законного представника.</p> <p>Дитина, яка не досягла віку кримінальної відповідальності, має право на всі права, встановлені Конвенцією про права дитини, зокрема на основні принципи та процесуальні гарантії:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Право не розлучатися з батьками (ст. 9(1)); - Право на недоторканність особистого життя (ст. 16);
---	---	---

	<p>Комітет занепокоєний практикою, яка допускає винятки із використання нижчого мінімального віку кримінальної відповідальності у випадках, коли, наприклад, дитину звинувачують у вчиненні серйозного злочину. Такі практики, як правило, створюються для реагування на суспільний тиск і не ґрунтуються на раціональному розумінні розвитку дітей. Комітет наполегливо рекомендує державам-учасницям скасувати такі підходи та встановити один стандартний вік, нижче якого діти не можуть бути притягнуті до відповідальності згідно з кримінальним правом, без винятку.</p> <p>Системи з двома мінімальними віками</p> <p>П. 27: Ми закликаємо держави встановити єдиний відповідний мінімальний вік і забезпечити, щоб така правова реформа не призвела до регресивної позиції щодо мінімального віку кримінальної відповідальності.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Право на захист у разі відсутності батьківського піклування (ст. 20); - Право на періодичний перегляд місця утримання (ст. 25); - Права, що стосуються дітей, які беруть участь у судових розглядах про неповнолітніх, перелічені у ст. 37 і 40. <p>Діти, які не досягли віку кримінальної відповідальності, повинні мати доступ до сімейних і громадських програм, які не є каральними та дисциплінарними, а мають радше конструктивний характер і зосереджуються на захисних факторах.</p>
<p>Ст. 501 Постанова прокурора про закриття кримінального провадження у зв'язку з недосягненням неповнолітнім віку кримінальної відповідальності</p>	<p>Як зазначено вище.</p>	<p>Як зазначено вище.</p>

Рекомендації щодо подальшої гармонізації / дій:

Кодекс України про адміністративні правопорушення

➤ Ст. 22-1:

Необхідно чітко визначити підстави звільнення неповнолітнього від адміністративної відповідальності.

- **Ст. 24-2:** Необхідно чітко визначити суб'єктів, які будуть застосовувати кожен вид виправних заходів, та зазначити випадки, коли будуть застосовуватися такі заходи.

Кримінально-процесуальний кодекс України

➤ Ст. 496²

- Розгляньте можливість внести зміни в термінологію: використовуйте «опитування» потерпілих дітей замість «допиту».
- Розгляньте можливість включення того, що, окрім зазначених фахівців, серед осіб, які надають підтримку потерпілій дитині / свідку, можуть також бути інші експерти з прав дитини, наприклад, соціальні працівники / інші фахівці із захисту дітей.
- Розгляньте можливість обмежити кількість опитувань потерпілої дитини.
- П. 8 — діти не повинні піддаватися одночасному опитуванню. Опитування має проводитися за допомогою технічних пристроїв для передачі зображення та звуку, таких як аудіо- / відеозв'язок, без присутності сторін та інших учасників, через суддю чи іншу кваліфіковану особу.

➤ Ст. 499:

Закон передбачає два вікові обмеження. Розгляньте можливість встановити лише одну стандартизовану вікову межу, нижче якої діти не можуть бути притягнуті до відповідальності. Без винятку.

Дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності, не можна офіційно звинуватити у вчиненні правопорушення, притягнути до відповідальності за вчинення правопорушення, піддати будь-яким кримінальним процедурам або заходам, а також позбавити їх волі.

Розгляньте можливість додати положення про вимоги до навчання тих фахівців, які здійснюють бесіду-опитування з дитиною, яка не досягла віку кримінальної відповідальності. Такі опитування має проводити спеціально навчена для такого опитування особа у зручному для дітей місці; повинно бути лише одне слідче опитування, яке має проводитися з урахуванням особливостей дитини та гендеру, у присутності батьків / опікуна (якщо це відповідає інтересам дитини) та законного представника.

Розгляньте можливість додати положення про те, що діти, які не досягли віку мінімальної кримінальної відповідальності, повинні мати доступ до сімейних і громадських програм, які не є каральними та дисциплінарними, а мають радше конструктивний характер і зосереджуються на захисних факторах.

5. ВИСНОВКИ

Положення проєкту Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо юстиції, дружньої до дитини, та проєкту Закону України про юстицію, дружню до дитини, значною мірою відповідають стандартам Ради Європи та іншим міжнародним та регіональним стандартам щодо дружньої до дітей юстиції.

Проте, в них є певні положення, для узгодженості яких необхідно дещо переглянути тексти. Крім того, потребують уточнення та виправлення деякі моменти (рекомендації, які необхідно врахувати, наведені вище під відповідними таблицями, а детальні оцінки наведено в таблицях). Існують також деякі практичні аспекти, коли необхідно спланувати відповідні кроки для підготовки їх до впровадження та моніторингу їхнього застосування на практиці. Це особливо стосується забезпечення відповідних, дружніх до дітей, приміщень, де їх заслуховують, включаючи окремі або модифіковані кімнати, безпечні зони очікування та окремі входи, а також аудіо- та відеозв'язок. Необхідно вжити спеціальних заходів для дітей з обмеженими можливостями, щоб забезпечити їм фізичний доступ до цих приміщень, а також забезпечити методи спілкування, які дозволяють дітям з обмеженими можливостями читати, чути, бачити й спілкуватися, а також отримувати інформацію в альтернативних форматах. Існує потреба в безперервному міждисциплінарному та міжгалузевому навчанні фахівців, які працюють з дітьми / для дітей, оскільки вони мають спеціалізуватися на правах дітей, їхніх правах у системі правосуддя, спілкуванні з дітьми, законодавстві про дітей та особливих потребах дітей. Крім того, має бути забезпечена координація між усіма відповідними установами та фахівцями, які працюють з дітьми / для дітей, які мають контакт із системою правосуддя, а ролі та обов'язки всіх залучених осіб мають бути чітко визначені. Необхідно також запровадити механізм збору та управління даними, а також забезпечити аналіз і використання даних, зібраних і керованих з відповідним розділенням, для розробки політики та реформування системи на основі фактичних даних. Усі ці дії мають бути належним чином закладені в бюджет, щоб забезпечити їх сталість.